

A K T U E L T

for kriminalomsorgen

Les om

Tildelingsbrevene
for 2004

Årsresultatene
for 2003

Fafo-undersøkelsen om
innsattes levekår

Samfunnsstraff
– erfaringsseminar

Innsatte om Ny start
og om pappagrupper

Omorganiseringer
i etaten

Første delrapport
fra Høyskolegruppen

Samlet oppløring for
Styrkebrønn deltakerne

Utgiver

Justisdepartementet
Kriminalomsorgsavdelingen
Kriminalomsorgens sentrale
forvaltning, Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

Ansvarlig

Ekspedisjonssjef
Kristin Bølgen Bronebakk

Redaktør

rådgiver
Grethe Rødskog Fodstad
telefon: 22 24 55 88
telefaks: 22 24 55 90
e-post: grethe
rodskog.fodstad@jd.dep.no
eller via KOMPISnettet:
Fodstad Grethe (Justisdept)

Kontaktutvalg i Kriminalomsorgsavdelingen

rådgiver Erika Tonna,
Utviklingsseksjonen
rådgiver Bente Gøril B.
Sandahl, Administrativ seksjon
førstekonsulent Erling Fæste,
Juridisk seksjon

Kontaktpersoner på regionalt nivå

Frode Isaachsen, Region øst
Bjørn Krogsrud, Region sør
Liv Henly, Region nordøst
Bjørn Lindebø, Region sørvest
Hildur Bøe, Region vest
Charlotte Myhrvold,
Region nord

Redaksjonen avsluttet

11.mars 2004

Manusfrist nr. 2/2004

1. juni

Utgivelsesplan 2004

Uke 12, 25, 40, 49

Bestilling av abonnement /adresseendring

førstesekretær Bjørg Myhren
telefon 22 24 55 81
telefaks 22 24 55 90

Opplag

4500

Forside

Ringerike fengsel
Foto: Kristin Bølgen Bronebakk

Nr 1/2004 14. årgang

JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENTET

LEDER

Mye å være stolt av

Når man følger med i mediene, får man inntrykk av at kriminalomsorgen er kriserammet. Nå noen uker ut på nyåret foreligger statistikken for 2003, og vi har grunnlag for å danne oss et mer objektivt bilde av virksomheten i kriminalomsorgen. Uten å stikke problemene under en stol, synes jeg vi skal rette ryggen og se kritikerne i øynene og peke på alt som faktisk er bra!

En del kritikk har det utgangspunkt at vårt samfunn er på gale veier med økende bruk av straff, og at fengselsopphold bare kan gjøre vondt verre. Denne viktige diskusjonen om straffens funksjon og betydning skal vi gå inn i, men det må

være lov å vurdere kriminalomsorgen også etter andre kriterier. Når det idømmes flere eller lengre ubetingede fengselsdommer, betyr det en økt saksmengde for oss, og den må vi håndtere så godt vi kan.

Vi utfører en vanskelig jobb på vegne av samfunnet. Kriminalomsorgen forventes å løse samfunnsproblemer med et formidabelt omfang. For de aller fleste er ikke problemene nye, og det er problemer som mange andre har forsøkt å løse tidligere uten å lykkes. Det er derfor nødvendig å ha realistiske forventninger til hva kriminalomsorgen kan utrette. Det skal ikke forhindre at vi forsøker å gjøre vårt ytterste for å hjelpe en straffedømt til et liv uten kriminalitet – for det er hjelp og støtte det er snakk om. Ansvar for fremtiden ligger hos den straffedømte selv.

Sikkerhet er et viktig krav når det gjelder fengselsdrift. Her er resultatene meget gode! Det betyr dels at det er høy sikkerhet i de lukkede fengslene, men også at overføringen til mindre restriktive fengselsformer skjer etter forsvarlige, individuelle vurderinger. Vi vil ha bort soningskøen – den

er uønsket sett fra mange synsvinkler. Når køen var større ved dette årsskiftet enn ved forrige, skyldes det økt saksmengde, og ikke lav produktivitet hos oss. Tvert imot var kapasitetsutnyttelsen høyere enn noen gang, og det skal vanskelig gjøres å komme særlig over 95 prosent, slik vi hadde i 2003.

Presset på kapasiteten økte, men likevel ble aktivitetstilbudet bedre i 2003. Arbeidsdrift og skole er fortsatt bærebjelkene i tilbudet, men det ble også gjennomført 340 programmer!

I tillegg til fengslenes egne tilbud til domfelte med et rusproblem, ble mange innsatte overført til behandlingsinstitusjon. Mer enn 20 000 fengselsdøgn ble erstattet av opphold i slike institusjoner. Funn av narkotika og brukerstyr økte ikke, og andelen av urinprøver som ikke er rene, holdt seg stabilt rundt 12 prosent.

Det er alltid mange nok som peker på det som ikke er bra nok. La oss derfor ta tid til å se bakover og gi hverandre honnør for et godt arbeidsår. Vi trenger oppmuntringen, for vi har fortsatt mye ugjort! ●

Kristin Bølgen Bronebakk

Tildelingsbrevene til regionene

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) utarbeider tildelingsbrev til regionene. Praksisen med individuelle tildelingsbrev til regionene som ble etablert i 2003, videreføres i 2004.

BUDSJETTFORDELING

I 2004 er driftsrammen på kap. 430, post 01 på om lag 1,66 milliarder kroner. Størsteparten av bevilgningen fordeles til regionene på bakgrunn av KSFs budsjettfordelingsmodell. Modellen er splittet opp i to hoveddeler, en fast del som ikke er produksjonsavhengig og en del som er basert på hvilke resultater regionen oppnår. 86 % av tildelingen er fast, men 14 % av tildelingen er knyttet opp mot resultatoppnåelsen. I budsjettfordelingsmodellen er det kartlagt kriterier som tar hensyn til at det er forskjellig ressursbehov i regionene. De tilstandskriteriene som benyttes i modellen for 2004 og som skal fange opp årsakene til forskjellig ressursbehov basert på faste kriterier er:

- kapasitet (hvor mange fengselsplasser regionene har)
- aktivitet i friomsorgskontorene
- enhetsstruktur (antall enheter i regionen)
- bygningsmasse (antall kvm.)
- geografi (avstander i regionen)

Regionene får i tillegg tildeling basert på fengselsdøgnproduksjon og programvirksomhet. Denne delen av tildelingen vil bli regulert i henhold til faktisk produksjon.

MÅL, RESULTATINDIKATORER OG RESULTATKRAV

Målstrukturen i tildelingsbrev

ene til regionene er i tråd med målstrukturen i St. prp. nr. 1 (2003-2004).

Hovedmålet for kriminalomsorgen i 2004

Kriminalomsorgen skal gjennomføre varetektsfengsling og straffereaksjoner på en måte som er betryggende for samfunnet og som motvirker straffbare handlinger. Det skal legges til rette for at lovbrøtere kan gjøre en egen innsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster.

Dette hovedmålet er brutt opp i følgende delmål:

1. Straffbare handlinger og svikt under gjennomføringen skal motvirkes.
2. Varetektsplasser skal stilles til disposisjon hurtig.
3. Straffereaksjoner skal iverksettes hurtig.
4. Gjennomføringen skal legge til rette for at innsatte/domfelte sikres de tjenester og rettigheter som lovgivningen gir dem krav på.
5. Gjennomføringen skal tilpasses individuelt og være preget av målrettet samhandling mellom tilsatte og domfelte/innsatte.
6. I hele gjennomføringsperioden skal det tilrettelegges for en kriminalitetsfri tilværelse etter gjennomført straff.

Det er totalt fastsatt 17 resultatindikatorer med tilhørende resultatkrav (ambisjonsnivå) til hver resultatindikator. Resultat-

kravene er satt på bakgrunn av dialog mellom KSF og regionene før året starter. Kravene skal være ambisiøse, men realistiske. Det vil si at vi skal strekke oss for å nå målene, men de skal samtidig kunne nås. KSF ber også regionene om statistikk på en rekke områder. Forskjellen mellom resultatindikator og statistikk er at KSF styrer regionene på måloppnåelsen på resultatindikatorene, mens KSF følger utviklingen på statistikken. Det som er statistikk et år kan være resultatindikatorer et annet år avhengig av bl.a. utviklingen i statistikken og politiske føringer.

Eksempler på resultatindikator i 2004

- Produksjon av fengselsdøgn innenfor ulike kategorier
- Andel av domfelte/innsatte med kontaktbetjent i henhold til rundskriv
- Andel av innsatte med fremtidsplan i henhold til rundskriv
- Andel samfunnsstrafftimer med annet innhold enn samfunnsnyttig arbeid (program, individuelle samtaler, konfliktrådsmedling, behandling og andre kriminalitetsforebyggende tiltak)
- Andel dager uten aktivitet på dagtid som følge av manglende tilbud - varetektsinnsatte
- Andel overført fra politiarrest til fengselscelle innen 24 timer etter kjennelsen
- Antall gjennomførte sikker-

hetsinspeksjoner basert på internt planverk

- Reduksjon i sykefraværet fra 2003 til 2004 (nedgang beregnet i prosentpoeng)

Regjeringen prioriterer i 2004 arbeidet med å redusere soningskøen ved å øke antall fengselsplasser og ved å forvente høy kapasitetsutnyttelse. Kapasitetsutnyttelsen forventes å ligge på 94 % av ordinær kapasitet. Det forventes også en vekst i antall programmer rettet mot innsatte med rusproblemer og voldsdømte i forhold til 2003. Denne profileringen og prioriteringen går igjen i alle tildelingsbrevene.

I tildelingsbrevet er det stilt individuelle krav til kapasitetsutvidelser. Region øst skal sørge for å etablere nye plasser i Oslo fengsel. Region vest skal iverksette kapasitetsutvidelser i Bergen fengsel. Region nordøst skal opprette midlertidige plasser på Nye Kongsvinger fengsel og Region nord skal opprette midlertidige plasser i Trondheim fengsel og Tromsø fengsel. Andre tiltak i tildelingsbrevene hvor det er individuelle forskjeller er at Region øst skal legge vekt på å utvikle sin funksjon som lønnsentral for kriminalomsorgen. Region sør får i 2004 ansvaret for en del oppgaver som tidligere lå på alle regionene innen regnskapsføring som følge av overgangen til ett økonomifirma i kriminalomsorgen

► I tillegg har kriminalomsorgen som de øvrige etater i justissektoren som mål å sikre god utnyttelse av justissektorens ressurser og tilrettelegge for en serviceorientert og utadrettet justisforvaltning.

TILDELINGSBREVET TIL KRUS

Tildelingsbrevet til KRUS er i stor grad bygget opp som tidligere års tildelingsbrev, men består av noen færre resultatindikatorer- og krav enn i 2003. Resultatindikatorer- og kravene er lagt opp etter samme mal som for regionene.

Hovedutfordringer for KRUS i 2004

KRUS skal dekke etatens kompetansebehov på grunnutdanning-, etter- og videreutdanning og har således en sentral rolle som kompetansesenter for hele kriminalomsorgen. KRUS skal bistå regionene, KITT og KSF i samsvar med bestillinger og behov. Det skal være høy fokus på programtilbudet innen politisk prioriterte områder som vold, rusmisbruk og kvinner i 2004.

Det er fortsatt behov for økt fengselskapasitet, noe som medfører et fortsatt stort behov for å utdanne nye fengselsbetjenter. Det høye aspirantopp-taket fra 2003 skal derfor videreføres i 2004. I tillegg skal det iverksettes et ekstraordinært opptak i forbindelse med kapasitetsutvidelsene i 2004.

Samarbeid med eksterne forskningsmiljøer skal styrkes i 2004.

Departementet har nedsatt en arbeidsgruppe som skal se nærmere på tiltak som må iverksettes dersom grunnutdanningen ved KRUS skal godkjennes på høyskolenivå tilsvarende to studieår. Arbeidsgruppen består av representanter fra KSF, KRUS, regionene, fagorganisasjonene og Utdannings- og forskningsdeparte-

mentet. Arbeidsgruppen skal ha ferdig sin innstilling i løpet av høsten 2004. Gruppens første delinnstilling omtales i dette nummer av Aktuelt, se side 12 Driftsrammen (kap. 432 post 01) er i 2004 på i overkant 127 mill kroner. Bevilgningen under post 01 ble økt i 2003 for å dekke utgifter til ekstraordinære klas-seopptak i kriminalomsorgen i Region sørvest og Østlandskul-lene. Disse midlene er videreført i 2004 for å dekke utgifter til aspirantopptak i forbindelse med de kapasitetsutvidede tiltakene i 2004.

TILDELINGSBREVET TIL KITT

Tildelingsbrevet til KITT er i hovedsak bygget opp på samme måte som for regionene. Dette gjelder også for resultatindikatorer og resultatkravene.

Målene for KITT

KITT er informasjonsteknologisk leverandør av rådgivnings-, bestiller- og operatørtjenester. I samsvar med kriminalomsorgens mål og verdier skal KITT bidra til en kriminalomsorg av høy kvalitet gjennom å:

- være strategisk rådgiver for kriminalomsorgen
- yte brukerstøttefunksjoner for sentrale fellessystemer som er lagt til KITT
- være driftsoperatør for felles infrastruktur i kriminalomsorgen
- ivareta teknisk støttefunksjon for lokale driftsenheter
- utføre tilsyn av lokale driftsenheter og prosjekter knyttet til regioner og tjenestesteder
- være bestiller for sentrale fellessystemer

Hovedutfordringer

- å sikre en forsvarlig, effektiv og brukerorientert drift av kriminalomsorgens IKT-løsninger
- å legge til rette for en fremtidsrettet utvikling av IKT-bruken i kriminalomsorgen
- å sikre at kriminalomsorgens samlede ressursinnsats på

IKT-området er optimal. KITT gjennomførte i 2003 en omorganisering av virksomheten. Målet med omorganiseringen var mer effektiv drift og mer samhandling mellom kontorene i Oslo og i Horten slik at KITT i større grad opererer som en samlet enhet utad. Omorganiseringen vil kreve noe ekstra ressurser også i 2004, men vil gi gevinster på lengre sikt.

En følge av omorganiseringen er at KITT har organisert virksomheten i 5 hovedområder: Strategi, bestiller og tilsyn, Brukerstøtte, Driftsoperatør, Informasjon og Administrasjon. I samarbeid med KITT har KSF definert 16 resultatindikatorer med resultatkrav til KITT for 2004, og minst én innenfor hvert område. Eksempler på resultatindikatorer innenfor de ulike områdene:

- Utarbeide en minimumsstandard for 2005 som danner grunnlaget for rulleringsplaner for IKT-utstyr i kriminalomsorgen
- Levere løpende bruker- og systemstøtte gjennom det etablerte brukerstøtteapparatet
- Oppetid for virksomhetskritiske systemer
- Kartlegge brukernes oppfatning av og forventninger til KITT
- Gjennomføre planlagte prosjekter i henhold til vedtatte prosjektplaner.

Den totale budsjettammen for KITT for 2004 er kr 38,3 mill hvorav kr 3 mill er satt av til forprosjekt for nytt felles fag-system (KOMPIS 5). Det er også satt av midler til drift av LØP og ESAK.

Sektorovergripende tiltak og samhandling i straffesaks-kjeden er et hovedsatsningsområde i justissektoren. Det er også av stor betydning for publikums tillit til justisetatene at straffesaker blir behandlet raskt. Justisdepartementet har derfor som mål å overføre saksopplysninger

direkte mellom de ulike fagsystemene i sektor. Kriminalomsorgens IT-tjeneste KITT vil også i 2004 delta aktivt i arbeidet med sektorovergripende tiltak.

IKT – prosjekter i kriminalomsorgen

I samråd med bestillerforum er det for 2004 satt av midler til flere IKT-prosjekter i kriminalomsorgen som gjennomføres av ulike regioner:

- Videreføring av ESAK til friomsorgen (Region sørvest)
- Gjennomføre pilotprosjekt på modulene ordre/fakturerings og lagerstyring/innkjøp i Agresso (Region nordøst)
- Implementering av rapportgenerator exelator i Agresso ved regionadministrasjonene (Region vest)

I tillegg er det satt av midler til et forprosjekt for å få kriminalomsorgen på Internett (kriminalomsorgen.no) og til utarbeidelse av en IKT-strategi for kriminalomsorgen 2004-2007. Begge prosjektene ledes av KSF. ●

Kriminalomsorgens statistikk for 2003

Produksjon av soningsdøgn

Fengslenes produktivitet måles primært ved soningsdøgn, dvs. antall døgn tilbragt i fengsel av sonings- vareteks- og diverse andre innsatte. Produksjonen har økt fra 998 903 døgn i 2002 til 1040 405 i 2003 dvs. 4,2 %. Fra 1999 til 2003 har produksjonen økt med 16 %. (Disse tallene gjelder kun soningsdøgn i fengsel). KSF er meget fornøyd med den høye produksjonen av soningsdøgn i 2003.

Varetekt

Antall døgn i varetekt er gått ned fra 2002 – 2003 med 3 %, og nye varetekter totalt har gått ned med 12 %. Årsaken til færre innsettelse i varetekt og færre døgn i varetekt kan delvis tilskrives presset på å få ned soningskøen og tilsvarende høyere belegg med domsinnsatte. Det er ukjent om det har også vært en nedgang i etterspørselen/behov for varetektsplasser.

Antall varetektsinnsatte som har sittet i politiarrest utover ett døgn (24-timers-regelen)

Kriminalomsorgen skal stille fengselsplasser til disposisjon slik at varetektsinnsatte kan overføres til fengsel innen 24 timer etter varetektskjennelse. I 2003 var det 436 brudd på 24-timersregelen. Dette er en økning fra 2002 hvor det var 382 brudd. Hovedtyngden av bruddene i 2003 skjedde i løpet

av første tertial med 209 brudd. Det var omtrent like mange brudd i denne perioden som i de resterende 8 måneder til sammen.

På grunn av det store antall brudd i begynnelsen av året, ble det åpnet 15 midlertidige plasser på Ullersmo fengsel fra 01.03.03 og iverksatt 6 dubleringer i Bergen fengsel fra 01.04.03. Antallet ble senere utvidet til 21. I april/mai ble en avdeling i Oslo fengsel med 41 plasser som var utlånt til politiarrest tilbakeført. Disse tiltakene medførte en betydelig bedring av situasjonen. I perioden medio september til ultimo november, var det igjen et betydelig press på varetektsplasser og flere brudd på 24-timersregelen.

Statistikken viser at det er i kriminalomsorgsregionene Øst og Vest problemet er størst med totalt hhv 222 og 124 brudd. Region vest har imidlertid hatt en nedgang fra 2002 hvor antall brudd var 177. Region øst har hatt en økning fra 164 brudd i 2002 til 222 i 2003. Det er disse to regionene som også har de fleste alvorligste bruddene med tilfeller over 5 døgn (i alt 40 brudd). De fleste bruddene, ca 80 %, var på 3 dager eller mindre. Ca. 41 % av bruddene var på ett døgn.

I 2004 iverksettes flere tiltak som skal gi flere fengselsplasser og bidra til å bedre

varetektssituasjonen:

- I desember 2003 åpnet 42 plasser ved Nye Kongsvinger fengsel. Fra 2004 skal fengslet iverksette bruk av åtte dubleringer.
- Tromsø fengsel ombygges og utvides og er planlagt ferdig juni 2004 med 59 plasser. Dvs en utvidelse på 25 plasser.
- 14 midlertidige lukkede plasser i Tromsø fengsel (i forbindelse med ombygging) videreføres i 2004.
- Kapasiteten i Oslo fengsel utvides med 23 lukkede plasser fra sommeren 2004.
- Etablering av til sammen 60 nye plasser ved eksisterende fengsler (Bergen, Nye Kongsvinger og Trondheim) i løpet av annet halvår 2004.
- Innføring av moderat bruk av fremskutt løslatelse i 2004: fem dager for dommer under 90 dager og ti dager for dommer på 90 dager eller mer.

Rømningstilfeller og unnvikelser fra straffegjennomføring
Rømninger fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå
Det har vært 1 rømningstilfelle i 2003, med 1 innsatt. I 2002 var det 3 rømningstilfeller med til sammen 3 innsatte.

Unnvikelse fra åpent område ved fengsel med høyt sikkerhetsnivå

Bare innsatte som er særlig vurdert og gitt tillatelse til å oppholde seg her, f.eks. for å gjøre arbeider, omfattes. Det var 4 slike unnvikelsestilfeller i 2003, mot 7 i 2002.

Unnvikelse fra fengsel med lavt sikkerhetsnivå

Det var 44 slike unnvikelser i 2003, mot 62 i 2002. Trenden har vist en klar forbedring de

siste 5 år, antall unnvikelser er mer enn halvert i denne perioden.

Oppsummering: Antall rømninger og unnvikelser har sunket vesentlig i 2003, i tråd med tendensen de senere år. Det har aldri tidligere vært så få rømninger eller unnvikelser. Samtidig er også sviktallene i forbindelse med fremstillinger, permisjoner og frigang svært lave. Totalt sett viser dette en stor forbedring i de sikkerhetsvurderinger som gjøres rundt innsatte i forbindelse med dette.

Fromsorgen – nye oppdrag

I løpet av 2003 ble det iverksatt 3046 nye oppdrag. Dette er en økning på 10 % fra 2002 da det ble iverksatt 2761 nye oppdrag. Ser man perioden fra 1999 til 2003 viser statistikken en økning i nye oppdrag på 2 %.

Samfunnsstraff

Samfunnsstraffen ble innført ved ikrafttredelsen av straffegjennomføringsloven, 1. mars 2002. Samtidig opphørte domstolens mulighet til å avsi dom med betinget tilsyn. Samfunnsstraffen erstatter samfunnstjenesten og er et alternativ til ubetinget fengselsstraff med en strafferamme inntil 6 år. I tillegg kan den anvendes som et alternativ i den "øvre delen" av det betingete område. Imidlertid viser erfaringen så langt at domstolene stort sett bruker samfunnsstraffen som et alternativ til ubetinget fengselsstraff. Dette er i seg selv en utvikling som er verd å merke seg.

Da ordningen med samfunnsstraff ble tatt i bruk, ble bruken av betinget dom med tilsyn og samfunnstjeneste som forventet kraftig redusert. (Betinget dom med tilsyn med ►

Antall brudd på 24-timersregelen i 2003:

Region	Over 1 døgn	Over 2 døgn	Over 3 døgn	Over 4 døgn	Over 5 døgn	Totalt 2003	Totalt 2002
Øst	81	43	45	28	25	222	164
Nordøst	8	10	2	1		21	30
Sør	3					3	2
Sørvest	24	4	3	2		33	0
Vest	39	41	20	9	15	124	177
Nord	22	5	2	1	3	33	9
SUM	177	103	72	41	43	436	382
%	40,6	23,6	16,5	9,4	9,9	100	

Fremskutt løslatelse som køavviklingstiltak

► vilkår om deltakelse i promilleprogram er foreløpig opprettet holdt som en prøveordning ut 2005.) I 2003 ble det derfor bare iverksatt 89 betinget dommer med tilsyn og 81 dommer på samfunnstjeneste. Derimot ble det iverksatt 1352 dommer på samfunnsstraff. I 2002 ble 424 dommer på samfunnsstraff mottatt. Dersom vi ser reaksjonene samfunnstjeneste, betinget dom med tilsyn og samfunnsstraff under ett, var det en nedgang i bruken av alternative straffereaksjoner i 2003.

Når vi ser på utviklingen i bruken av samfunnsstraff fra og med 1. mars i 2002 til desember i 2003, er dette en utvikling som KSF er fornøyd med. Det forventes at bruken av samfunnsstraff vil fortsette å øke. Det forutsettes at kriminalomsorgen aktivt bruker evalueringsrapportene til å sette inn tiltak på områder som fremdeles har forbedringsmuligheter.

Promilleprogramstatistikk - utvikling

I løpet av 2003 ble det til sammen rekvirert 601 personundersøkelser og iverksatt 331 dommer på promilleprogram. Økningen i antall dommer er på 39 % sammenliknet med fjoråret og har primært forgått siste halvår 2003. Økningen skyldes i hovedsak at en rekke nye fylker har blitt innlemmet i promilleprogrammet de siste årene og at prøveordningen ble landsomfattende fra 2003. KSF mener at det fortsatt er et stort ubenyttet potensial av mulige dommer på promilleprogram i de aller fleste fylkene. Det forventes derfor en ytterligere økning i 2004. ●

Av førstekonsulent Erling Fæste, Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

For å øke kapasiteten i fengslene har Kriminalomsorgens sentrale forvaltning utarbeidet et rundskriv om fremskutt løslatelse. Reglene innebærer at domfelte etter nærmere regler kan prøveløslates 5 eller 10 dager før de ellers ville bli løslatt.

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning har i rundskriv KSF 3/2003 gitt retningslinjer for praktiseringen av de midlertidige bestemmelsene om fremskutt løslatelse. Fremskutt løslatelse skal i følge rundskrivet brukes som virkemiddel for å øke kapasiteten i fengslene, herunder å sikre et tilstrekkelig antall varetektsplasser og unngå økning i soningskøen. Hjemmelen for tiltaket finnes i straffegjennomføringen § 42 fjerde ledd.

Det fremkommer av rundskrivet at domfelte med dommer på

under 90 dager kan løslates inntil 5 dager før de ellers ville blitt løslatt. Domfelte med dommer på 90 dager eller mer kan løslates inntil 10 dager før de ellers ville blitt løslatt. Fremskutt løslatelse skal for øvrig bare innvilges dersom øvrige vilkår for prøveløslatelse er oppfylt, herunder om slik løslatelse er tilrådelig ut fra en sikkerhetsmessig vurdering. Adgangen til å innvilge fremskutt løslatelse skal benyttes der det anses helt nødvendig for å nedarbeide restansene i soningskøen.

Etter sin ordlyd kan praktiseringen av dette midlertidige regelverket variere noe ettersom behovet for plass varierer. I dag er plassproblemene så store at tilbakemeldingene tyder på at reglene brukes aktivt over hele landet.

Kapasitetsproblemerkene i norske fengsler skal sees under ett, og tiltaket skal iverksettes dersom det vil innebære en plassgevinst på landsbasis. Tiltaket skal dermed ikke bare benyttes når

det er nødvendig av kapasitets-hensyn i den enkelte region, men også dersom tiltaket har plassgevinst på landsbasis, for eksempel ved at en region som benytter tiltaket kan avhjelpe kapasitetsproblemer i de øvrige regionene.

Dagens kapasitetsproblemer gjelder hovedsakelig fengsler med høyt sikkerhetsnivå; presset på plasser i fengsel med lavt sikkerhetsnivå er mindre. Det fokuseres derfor på direkte plassering i fengsel med lavere sikkerhetsnivå og overføring i henhold til progresjonstanken til slikt fengsel fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå for dermed å frigjøre plasser i fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Ulikt press på henholdsvis fengsel med høyt og lavere sikkerhetsnivå, utelukker ikke at det aktuelle tiltaket med fremskutt løslatelse benyttes i tilfeller der innsatte gjennomfører straff i et fengsel med lavere sikkerhetsnivå, dersom det vil innebære plassgevinst totalt sett. ●

Soningskøen ned ved utgangen av 2003

Utviklingen av soningskøen fordelt på regionene

Region	31.12.02	31.03.03	30.06.03	30.09.03	31.12.03	Differanse 30.09.-31.12.
Øst	940	1 117	1 086	1 059	1 034	- 25
Nordøst	404	331	331	234	403	169
Sør	53	96	108	62	80	18
Sørvest	117	55	184	136	51	- 85
Vest	499	615	548	624	567	- 57
Nord	409	548	556	518	462	- 56
Totalt	2 422	2 762	2 813	2 633	2 597	- 36

Gjennomsnittlig domslengde i hele køen er på 76 dager, en nedgang fra 79 ved forrige telling.

Soningskøen har blitt noe kortere. Tendensen fra forrige telling med utflating av køen fortsetter. Det var en nedgang i soningskøen på 36 dommer ved utgangen av 4. kvartal 2003. Nedgangen utgjør totalt 30

fengselsplasser på årsbasis. Køen tilsvarer full drift av et fengsel med ca 541 plasser i ett år. Ved forrige telling (30.09.03) tilsvarte køen full drift av et fengsel med 571 plasser i ett år. Om lag 3/4 av køen består av dommer på under 90 dager,

med en gjennomsnittlig domslengde på 37 dager. Hoveddelen av soningskøen er på Østlandet. Regionene Øst og Nordøst har til sammen 46% av dommene i restansen. ●

Lang dags ferd mot – ”Strategi for faglig virksomhet i Kriminalomsorgen”

Av ekspedisjonssjef Kristin Bølgen Bronebakk

For første gang har vi satt ned på papiret hvilken strategi vi vil følge i det faglige arbeidet i de kommende fire år. Det har vært en lang prosess, med deltakelse av mange ressurspersoner i virksomheten frem mot et forslag ført i pennen av avdelingsdirektør Kåre Leikseth i KSF våren 2003. Deretter har det vært

høring både via tjenestemannsorganisasjonene og via tjenestevei, med etterfølgende bearbeidelse i KSF. Takk for godt arbeid og mange verdifulle innspill!

Hensikten med et strateginotat er å få en god beslutningsstøtte for det videre veivalget. Et slikt strateginotat bidrar også til en felles faglig identitet for alle som arbeider i kriminalomsorgen. Vi ønsker å få frem den teoretiske

forankringen som fagutviklingen skal bygge på, og hvilke typer tiltak og hvilke grupper domfelte som skal prioriteres. Det gir oss også anledning til å markere at vi vil utnytte den kunnskapen som er fremkommet gjennom forskning både i utlandet og i Norge innen vårt arbeidsfelt. Arbeidsmåter som er innarbeidet, men som til tross for evaluering ikke kan dokumentere resultater, bør tas opp til alvorlig vurdering og

bli gjenstand for omlegging.

Strategien finnes allerede på Intranettet, og skal også sendes ut til alle regioner, fengsler og friomsorgskontorer. Jeg håper notatet blir lest og diskutert, fordi denne debatten blant de som skal sette idéene ut i livet, er en forutsetning for at vi skal kunne bli bedre! ●

Kriminalomsorgens arbeidsmiljøpris

I Aktuelt nummer 5 2003 kunne du lese om lanseringen av Arbeidsmiljøprisen for kriminalomsorgen. Dette skjedde i forbindelse med 15. års jubileet til Sentralt arbeidsmiljøutvalg i kriminalomsorgen, SAK. Hensikten med prisen er å øke fokuset på arbeidsmiljøarbeidet og stimulere til gode og kreative tiltak lokalt.

Av rådgiver Kjersti Hetlevik, tidligere Kriminalomsorgsavdelingen, nå Polaravdelingen

Prisen skal deles ut hvert år og første gang for 2004. Den vil gå til en enhet eller avdeling (ikke enkeltpersoner) som kan vise til arbeidsmiljøfremmende tiltak.

Det er Sentralt arbeidsmiljøutvalg for kriminalomsorgen (SAK) som avgjør hvem som skal få prisen. Dette gjør utvalget på bakgrunn av forslag som dere sender inn. Retningslinjene for arbeidsmiljøprisen følger nedenfor. Med dette oppfordres alle til å delta aktivt i kampen om å få arbeidsmiljøprisen for 2004!

Retningslinjer for kriminalomsorgens arbeidsmiljøpris

Formål

Arbeidet for å skape et godt arbeidsmiljø har høy prioritet. For å markere hvor viktig dette er, har Sentralt arbeidsmiljøutvalg i kriminalomsorgen (SAK) i forbindelse med sitt 15 års jubileum i 2003 opprettet en egen arbeidsmiljøpris.

Hensikten med prisen er å skape økt oppmerksomhet rundt omstilling og å stimulere til arbeidsmiljøfremmende tiltak. Det skal lønne seg å tenke kreativt. I en tid med sterkt arbeidspress ønsker SAK å rette søkelyset mot og inspirere til gode tiltak. Målet er å premiere et miljø som kan vise til ekstraordinære gode tiltak og resultater innen Helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet.

Prisen:

Beløp: Kr 50 000,- og diplom
Hvor ofte: Årlig
Til hvem: En avdeling, enhet eller gruppe
Jury: Sentrale arbeidsmiljøutvalg i kriminalomsorgen (SAK)
Til hva: Prisen skal brukes til HMS-tiltak som gagnar alle i avdelingen, enheten eller gruppen
Frist: Frist for innsendelse av forslag er 31. januar påfølgende år

Kriterier:

Et godt arbeidsmiljø er preget av trivsel, samarbeid og effektivitet. SAK vil i vurderingen av hvem som skal få prisen vekt-

legge: nytenkende, nyskapende og kreative tiltak som gir gode resultater på arbeidsmiljøområdet

For å få prisen må enheten, gruppen eller avdelingen ha gjennomført konkrete tiltak eller prosjekter som er positive for arbeidsmiljøet. Følgende må være beskrevet: Hvordan oppsto ideen, hvem har vært med på å utarbeide tiltakene, hvordan gikk gjennomføringen og hvilke resultater ser man i dag. Alle kan komme med begrunnede forslag til kandidater til prisen.

Vet du hvem som bør få prisen?

Tips om kandidater til prisen kan sendes inn kontinuerlig til SAKs sekretariat i KSF. Endelig frist for innsendelse er 31. januar påfølgende år. Du vil finne informasjon om Arbeidsmiljøprisen på intranettet. Du kan også kontakte SAKs medlemmer.

SAK vurderer hvert år om noen skal få prisen, hvem dette er, hvor og når prisen skal utdeles.

Prisen deles ut første gang for 2004. Frist for innsendelse av forslag er 31. januar 2005. Forslagene sendes til SAKs sekretariat (Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF), Postboks 8005 Dep, 0030 Oslo). Kåring og utdeling vil foregå første del av 2005. ●

Første mars 2002 trådte straffegjennomføringsloven i kraft og vi fikk reaksjonen samfunnsstraff som bygger på erfaringene fra ordningen med samfunnstjeneste

Samfunnsstraff

– en kvalitetssikrende konferanse

Tekst og foto: Grethe R. Fodstad

- Ingen land har noe i nærheten av vår straffereaksjon samfunnsstraff, sa seniorrådgiver Arne Nilsen – nettopp hjemkommet fra en større internasjonal konferanse om ulike reaksjonsformer. - Samfunnsstraff gir oss nesten ubegrenset mulighet for å tilpasse reaksjonen til den enkelte lovbrøyer, involvere nærmiljøet og samarbeide med og få bistand fra andre aktører og faggrupper. Friomsorgens arbeid med samfunnsstraff forutsetter lojalitet, handlekraft og kompetanse og ordningen fordrer god ledelse og tilsyn fra regionadministrasjonene og fra KSF – Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Samtidig må vi gi andre mulighet for å se oss i kortene, sa han til ca 150 interesserte gjester fra hele landet som nesten sprengte kapasiteten i

auditoriet på KRUS fjerde mars.

Statsråden

- Det er viktig at ildsjeler knyttes sammen på tvers av etatsgrensene, sa justisminister Odd Einar Dørum. - Vi kan gjøre noe straffereettslig fordi vi har et oversiktlig samfunn. Vi kan se folk tydelig, hvis vi vil se, reagere, gjøre noe med det, sette grenser, la folk gjøre opp for seg og gi straffen et innhold slik at de kan få en bedre sjanse videre. Statsråden benyttet anledningen til å takke riksadvokaten og representantene for domstol, politi, sosialtjeneste, arbeidskraftmyndigheter, utdannings- og helsevesen som hadde takket ja til invitasjonen fra KSF om å delta på denne erfaringskonferansen. – Vi må dra sammen, vi kan alle lære noe, få til noe ved å utvise ydmykhet, være nysgjerrige og ha en grad av undring på det vi driver med. Derfor kan vi være stolte av at vi

helt fra innføringen av samfunnsstraff la så stor vekt på å evaluere ordningen. Vi må ha med fortellingen, ikke bare statistikk, sa Dørum blant annet.

Samfunnsstraff sett fra riksadvokatens ståsted

- Den store økningen i antall dommer på samfunnsstraff er en glede. Å øke omfanget er en oppgave for påtalemyndigheten og domstolen, det blir utydelige ansvarslinjer om kriminalomsorgen har måltall rundt domsantall i sine styringsdokumenter (tildelingsbrev), påpekte riksadvokat Tor-Aksel Busch. Han trakk også frem medias behandling av et par enkeltsaker. - Vær forsiktede med å la samfunnsstraff gå inn på det området hvor vi møter motbør fra den alminnelige befolkning, tillitsperspektivet må ivaretas. Man må ikke undervurdere skadevirkninger av negative nyhetsoppslag, sa han.

Busch fremholdt tre viktige forhold for friomsorgen
tid
innhold
hvordan bruddsakene
behandles

- Det er også viktig å ha oppmerksomheten rettet mot hva som skal til for å konstatere brudd. Man må legge seg på en linje som er forutberegnelig i forhold til den andre siden – politi og påtalemyndighet. - Påtalemyndigheten må og skal være en positiv bidragsyter. Samfunnsstraff i de rette sakene vil gi et godt og riktig tilbud. Reaksjonstilbudet er nå blitt

Riksadvokat Tor-Aksel Bush

ganske komplekst, valgmulighetene er mange. Det kan være vanskelig å gripe rett i reaksjonspakken. Er man kriminalitetsfri i ett år samtidig som man gjennomfører en samfunnsstraffdom er det mer sannsynlig at man vil klare seg enn om man sitter inne et år. Han mente videre at det vil være gunstig om personundersøkelse utføres i saker hvor det kan være aktuelt med samfunnsstraff. Han viste for øvrig til direktiver i sitt Rundskriv med føringer for året 2004 og stikkord som høy kvalitet, oppklaring og adekvat reaksjon. - Samfunnsstraff må vurderes i alle saker det kan være et aktuelt alternativ – og spesielt for unge lovbrøyer. Han uttrykte en viss bekymring for regionale ulikheter, de er fortsatt for store. Bush fremholdt at man ikke uten videre kan godta alle dommer, men at det er viktig at Høyesterett trekker opp grenser.

Seniorrådgiver Arne Nilsen og friomsorgsleder Berit Furøy

Tingrettsdommer Wenche Gjelsten

Samfunnsstraff sett fra en dommers ståsted

- Vår strafferettshistorie er en del av vår kulturhistorie, sa dommer Wenche Fliflet Gjelsten i Oslo Tingrett, landets største med 90 dømmende hoder. – Vi skal ikke bruke strengere virkemidler enn nødvendig for formålet. Det har den senere tid vært mye nytt å sette seg inn i for jussens håndverkere. En viss skepsis kunne nok spores i begynnelsen, men nå dømmer vi til samfunnsstraff i større og større grad. Domstolene setter dermed rammene. Det skal være en straff. Kriminalomsorgen utarbeider innhold. Det er viktig at det er gjort noe grunnarbeid på forhånd, dvs at det er gjort en kobling til kriminalomsorgen.

Vekten på innholdet i reaksjonen – som kriminalomsorgen bestemmer – muligheten til å bearbeide den enkelte lovbyters kriminalitetsproblem, er viktig. Bakom er trusselen om omgjø-

ring til fengsel. Vi må ikke sette gale vilkår. 75 dager er for lite, mente hun og uttrykte en viss skepsis til detaljkontrollen på timer, og foreslo dager i stedet. – Det er viktig at vi i domspremissene legger inn det vi synes det skal være vekt på. Dette er både en kriminalitetshindrende og en økonomisk rimelig reaksjon. Denne måten å arbeide på gir mer effekt, sa tingrettsdommer Wenche Gjelsten blant annet.

Evalueringen

Tre ulike evalueringsrapporter om samfunnsstraff kommer i løpet av ordningens fire første år fra forskerne Torunn Højdaahl og Ragnar Kristoffersen ved Kriminalomsorgens utdanningscenter. Første rapport kom i fjor, rapporten som de fremla en del resultater fra ved denne konferansen, blir klar i løpet av april. Den tredje rapporten kommer neste høst.

- I denne rapport nr to har vi sett på hvordan anbefalinger vi kom

med i den første er fulgt opp av regionene og av friomsorgsenhetene. Vi har brukt både kvantitativ og kvalitativ metode. Å få på plass noe nytt på en god måte tar noe tid, derfor viser statistikken at det er en viss nedgang i bruk av alternative reaksjoner i 2002 og i 2003 sammenlignet med 2001.

I 2003 rapporten anbefalte vi ledelsen å legge større vekt på organisering, oppfølging, støtte og veiledning av de ansatte. Vi anbefalte videre flere og bedre begrunnede kriminalitetsforebyggende tiltak tilpasset målgruppen og styrke den kriminalitetsforebyggende effekten av samfunnsnyttig tjeneste. Videre anbefalte vi at etaten satte større fokus på domfeltes kriminalitetsproblem i de individuelle samtaler. Og ikke minst måtte forvaltningssamarbeidet styrkes regionalt og lokalt.

Straffegjennomføringsloven trådte i kraft 1. mars 2002. Da kunne man begynne å arbeide

med samfunnsstraff. Ut år 2002 ble det iverksatt 379 dommer på til sammen 7634 timer, i 2003 1352 dommer på til sammen 82 319 timer. Økningen er på nesten 75.000 timer og tilsvarer ca 220 fengselsplasser pr år. Den samfunnsstraffdømte er i snitt 24,3 år og har en dom på 30 timer over 120 dager. 10 % er under 18 år og en tilsvarende andel er over 40 år. 4 personer var 15 år. 78,3 % av de timene ble brukt til samfunnsnyttig tjeneste (77,1 % året før). Timer til program økte fra 4,6 % til 4,9 %, det gjelder spesielt programmet Brottbrytet, nest mest brukt er programmet Mitt valg. Av andre tiltak gikk timer til kartlegging ned fra 6,2 % til 3,6 %. Timer brukt til individuelle samtaler økte så vidt (fra 5,5 % til 5,9 %). Behandling økte fra 1,3 % til 2 %, men det fremgår at det er vanskelig å få de rusavhengige inn i behandlingsapparatet. Annet forebyggende arbeid gikk ned fra 5,0 % til 4,6 %.

27 % av oppdragsgiverne var innen offentlig sektor, 26 % ideelle organisasjoner, 22 % religiøse organisasjoner, 16 % idrettslag og 9 var friomsorgen selv, dvs arbeidsgrupper. KSF ønsket at flere timer ble brukt til konfliktråd. Fasit viste 51 timer i konfliktråd fordelt på 25 domfelte. 26 av timene er forsamtaler. 16 av de 25 domfelte har fortsatt fra forsamtale til medling, 6 har inngått avtale. Grunnene til at så mange ikke passer inn, er blant annet at sakene er for gamle, domfelte har ikke anger/viser ikke empati. ►

Ragnar Kristoffersen og Torunn Højdaahl

► Økt bruk av ansvarsgrupper rundt den enkelte domfelte ble trukket frem som viktig, samarbeidspartene innen rusomsorg og psykiatri må trekkes inn i større grad. Friomsorgen og oppdragsgiverne må avklare hvordan innhold og oppfølging av den domfelte best bør gjøres i det enkelte tilfelle.

I rådgivningsgruppene har informasjon stått sentralt – til påtalemyndighet og til forsvarere. I tre av fylkene har man som anbefalt hatt kvartalsvise møter. Det foreslås at rådgivningsgruppene fortsetter, det må avklares en del mht referatutsendelse og strukturering. Strafferettskonferansene oppfattes positivt.

Dommere og påtalemyndighet ønsker at de som domfelles er unge, motiverte og villige til å gjøre opp for seg, er i god utvikling i ordnede forhold og at de ikke har begått alvorlig vold eller narkotikalovbrudd. Dommerne og påtalemyndigheten ønsker bedre opplyste saker, konkret informasjon om innholdet, samarbeid forsvarer og påtalemyndighet og ingen absolutt 6-årsregel. De ønsker ikke alt for korte dommer og de beklager at betinget dom med tilsyn er borte.

Forskerne anbefaler lederne å fremme resultatkrav som bygger på samsvar mellom utfordringer og ressurser. Innen den interne ledelsen anbefaler også forskerne tillit til og tro på virksomhetens mål, konsistent lederutførelse, engasjement, ansvar for måloppnåelse, interesse og teamarbeid. Det må klargjøres hvordan det som settes under "andre tiltak" anses å være kriminalitetsforebyggende. Blant anbefalingene var også økt bruken av ansvarsgrupper, alle domfelte bør få en evaluering av straffegjennomføringen.

Fra praksisfeltet - Regionenes erfaring med bruddsaker

I Kriminalomsorgen region nord fremmet vi den første saken for påtalemyndigheten primo 2003, vi var redde for ikke å få

assisterende direktør i Region nord, Torill Holsvik Høyem og friomsorgsleder Elin Riise, Hedmark

medhold i den første saken. Det er et omstendelig regelverk vi skal forholde oss til. Årsak til brudd kan for eksempel være ikke overholdt møteplikt, møte ruspåvirket, opphold i utlandet. Vi ser en viss sammenheng med bruk av personundersøkelse og gjennomføringen. En pu gir retten bedre inntrykk av tiltaltes totalsituasjon. Den gjør også kartleggingen lettere for friomsorgen og fører til at vi kommer raskere i gang med rette tiltak under straffegjennomføringen. To av ti ønsker fengsel i stedet for samfunnsstraff som de finner for tyngende, sa assisterende direktør ved Region nord, Torill Holsvik Høyem blant annet.

Fra praksisfeltet – Friomsorgen: Endring er mulig

I 2003 gjennomførte 85 personer sine samfunnsstraffdommer i Hedmark fylke, forteller friomsorgsleder Elin

Riise som holder til på Hamar. Hun er jurist med lang erfaring fra arbeid i Justisdepartementets Kriminalomsorgsavdeling hvor hun blant annet var med i prosjektet som forberedte straffegjennomføringsloven. Hun har også vært en tid i politiet. – De domfelte møter til det tidspunkt de blir innkalt og vi iverksetter dommene fortløpende. Vi bruker 3 – 4 timer på kartlegging og informasjon om straffen og kravene. Overraskende få er blitt informert av retten, politiet eller via skjemaet som skal opplyse om krav til domfelte, det følger ofte ikke med, sa hun.

– Vår styrke er kompetansen på endringsfokuset rådgivning. Få domfelte kommer hit fylt av motivasjon om endring. En god relasjon mellom saksbehandler og den domfelte skaper trygghet. Dynamikken dem i mellom er sentral, sa hun. – Nå skal vi ha fokus på å håndtere domfelte som lider av personlig-

hetsforstyrrelse. Det massive fokuset det har vært på programmer er vanskeligere å håndtere for oss. Vi har ikke mange nok som egner seg for denne type gjennomføring. I stedet kjører vi noen programmer i fengslene i distriktet, dvs i Hamar og i Kongsvinger. Straffen i vårt fylke består mest av samfunnsnyttig tjeneste, men har fått mer og mer av individuelle samtaler, sa Riise. Hun var fornøyd med omfanget av oppdragsgivere. – Vi sliter ikke med å få dem, men vi må ivareta dem, sa hun. – Ingen soner i grupper hos oss. Med hensyn til forvaltningssamarbeidet har vi lite behandlingstilbud, men legger vekt på å følge opp eksisterende kontakt. Vi har også lagt inn kortvarig opphold på institusjon og har faste møter med Aetat. Vi oppretter ansvarsgrupper rundt de domfelte. Megling i konflikt-råd har ikke vært aktuelt hos oss

foreløpig. Vi sender over til konfliktrådet de dommene der det er et offer, men har ikke funnet en sak egnet for megling. Som oftest er det lenge siden lovbruddet er begått. Brudd forårsakes av udokumentert fravær. Gjennomføringstid under 75 dager bør unngås, de helt korte dommene bør intensiveres, gjerne til 1 time pr dag, mente hun.

Samarbeid i praksis

- Hva virker i terapi, spurte Bente Sikveland og Bente Hedland fra A-senteret i Rogaland, som nå er en del av spesialisthelsetjenesten i fylket. – 40 % av det som virker er utenforliggende faktorer, 30 % er relasjonelle faktorer mens 15 % er modeller og teknikker. Klienten vet allerede når han kommer hva han trenger for å få det bedre. Derfor bør vi unngå profesjonell distanse og å tolke problemer innen en bestemt ramme. Kommunikasjon og brobygging mellom etater, myndighetsområder og medmennesker er det sentrale. Vi må også ta hensyn til at motivasjonen hos den enkelte svinger.

Slik gjør vi det - Et lysblik

Tormod Rype har siden 2002 hatt et engasjement ved friomsorgen i Oslo hvor han på oppdrag fra Idéverkstedet, Rusmiddelstaten i Oslo kommune, har ledet grupper som utfører arbeid for Kystverket. Arbeidet består i restaurering av fyreiendommer som Tvistein fyr utenfor Nevlunghavn og Digerud fyr ved Nesodden. Jon Stuen fra Rusmiddelstaten fortalte at etaten lenge

hadde fått disponere Tvistein fyr og hatt det som et fristed å ta med tidligere rusmisbrukere på den viktige og vanskelige veien fra "tidligere rusmisbruker" til å bli en helt vanlig person.

– Behandling er ikke nok for å få en ny identitet, fremholdt han.
- Etter hvert var spesielt vinduene på fyret i en slik forfatning at vi ikke kunne bruke det mer og det fantes ikke midler til reparasjon. Men vi kom i kontakt med friomsorgen og den arbeidskraften de satt på – som også hadde behov for faglig inspirasjon, praktisk rettet kurs og ny innsikt, sa Stuen fra Rusmiddelstaten.

- Vi har fem til ti personer i gruppen og holder på 2 kvelder i uken og en hel dag, sa Tormod Rype. Det er en positiv og

innsatsvillig gruppe. Snittalderen er på ca 25 år, de er flerkulturelle og har rusrelaterte dommer eller livsstil. Arbeidsoppgavene er meningsfulle og de blir kjent med norsk fyrhistorie. 87 vinduer er skrapet og malt og satt inn igjen på fyret. Gruppen blir også en sosial arena hvor de får støtte til å endre livet. Her jobber ingen alene. Målet med straffen er soning og en ny start, fremholdt Rype.

Slik opplever jeg det - Samarbeid skaper forståelse

Magnus, 24 år medvirket til ran og fikk en samfunnsstraffdom på 240 timer og avtjener den samfunnsnyttige tjenesten av dommen på fyret. Han kommer fra en tøff hverdag i en splittet familie, vokste opp i en del av

byen, men gikk i tråd med foreldrenes ønske på Steinerskole på den andre kanten av byen. Han roste den sammenhengende gruppetjenesten som ga ham anledning til både å passe jobben og å trene. - Jeg ønsket å få komme ut av byen, være med i en prosess hvor jeg også fikk se et resultat. Blandingen av unge og voksne, hva er vel bedre? For en med rusproblemer er det god trening i å måtte komme i rett tid og være i en gruppe med hardt arbeid – skrape vinduer inne på verkstedet på Grønland og så være med ut og sette dem på plass i fyret. Da slapp jeg å være alene, jeg fikk tro på meg selv, unngikk å gi opp og begynne med flaske, hasj, rus for å døyve dagen, sa han. ●

Tormod Rype, friomsorgen, Magnus og Jon Stuen, Rusmiddelstaten

Dagpenger til innsatte

Nytt rundskriv

Ordinær dagpengesats er nå kr. 49,- mens Stønadspenger utgjør kr. 33,- pr. dag.

Dette fremgår av rundskrivet "Regler for dagpenger til innsatte og dagpengers størrelse" som ble revidert pr. 01.01.04. (Rundskriv KSF 4/2003 av 22.12.2003 som erstatter KSF 5/2002)

Regler om dagpenger er gitt i straffegjennomføringsloven § 19, forskriften § 3-13 og retningslinjene pkt. 3.17 om dagpenger, herunder prinsippene for utbetaling.

Høgskoleprosjektet i kriminalomsorgen – delinnstilling 1 avgitt

Av seniorrådgiver Suzanne Five, Kriminalomsorgs-avdelingen

Den 5. oktober 2003 nedsatte Justisdepartementet en partsammensatt arbeidsgruppe som fikk i oppgave å se på innhold og organisering av grunnutdanningen, rekruttering samt etter- og videreutdanning i kriminalomsorgen. Gruppen består av: Suzanne Five, Justisdepartementet/KSF (leder) Heidi Bottolfs, Justisdepartementet/KSF (sekretær) Tarjei Skirbekk, Utdannings- og forskningsdepartementet Harald Føsker, Kriminalomsorgens Utdanningssenter Per Sigurd Våge, Kriminalomsorgen region vest Guri Sandbakken, Utdanningsforbundet Roar Øvrebo, Norsk Fængsels- og friomsorgsforbund Knut Are Svenkerud, Kriminalomsorgens Yrkesforbund

Mandatet inneholder ni hovedspørsmål

1. Om – og eventuelt under hvilke forutsetninger – det er mulig å kunne opparbeide studiepoeng ved å opprettholde hovedstrukturen i nåværende ordning med en 2-årig lønnet utdanning for fængselsbetjenter
2. "Sikkerhetsmodulen" – innhold, organisering, implementering og lokalisering
3. Faglige og administrative forsterkninger og endringer som må foretas i forhold til dagens ordning på KRUS for at grunnutdanningen skal kunne godkjennes på høyskolenivå tilsvarende to fulle studieår
4. Forslag til mulig fag- og time-

fordeling på grunnutdanningen

5. Påbyggingsår – for å oppnå Bachelorgrad
6. Heltidsstudium/modulbasert desentralisert påbyggingsår
7. Rekruttering: vurdere behovet for tiltak og eventuelt fremme forslag til tiltak for å hindre søkersvikt i en overgangsperiode
8. Vurdere om det er hensiktsmessig å utvikle et studium på Mastergradsnivå innenfor kriminalomsorgsfaget
9. Vurdere hensiktsmessigheten av hel eller delvis sosialfaglig samordning av grunnutdanningen og/eller påbyggingsåret

Arbeidsgruppen ble bedt om å vurdere hovedspørsmål 1 først

2. februar overleverte arbeidsgruppen sin første delinnstilling angående hovedspørsmål 1 - til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Arbeidsgruppen valgte å ta utgangspunkt i fem mulige måter å organisere den fremtidige fængselsbetjentopp-læringen på. Deretter har de redegjort for om det er mulig å motta lønn og opparbeide studiepoeng for hvert av disse alternativene.

Alternativ 1

Kriminalomsorgens Utdanningssenter (KRUS) fortsetter sin virksomhet som etatsskole som i dag og sorterer organisatorisk under Justisdepartementet. KRUS vil kunne fortsette med å utbetale lønn. KRUS vil ikke kunne tildele studiepoeng, men den enkelte aspirant kan søke nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) om å få godkjent studiepoeng. Det er uvisst om NOKUT vil tildele studiepoeng og evt. hvor mange. Videre er det opp til de respektive universiteter og høyskoler om de vil

godkjenne studiepoengene som konvertible med den utdanning som gis der. Dagens ordning er dermed usikker med hensyn til om det er mulig å få godkjent studiepoeng samt hvor mange.

Alternativ 2

KRUS oppgraderes til høyskole, organisatorisk sorterer under Justisdepartementet, men omfattes delvis av universitets- og høyskoleloven (UH-loven). Krigsskolen (organisatorisk underlagt Forsvarsdepartementet) er i dag organisert på denne måten. Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD) har nylig avsluttet en høringsrunde der det legges opp til at også Politihøgskolen skal delvis omfattes av UH – loven. Denne måten å organisere utdanningen på innebærer at skolen kan tildele studiepoeng. Det er opp til Justismyndighetene om de vil etablere et tilsetningsforhold med aspirantene og dermed utbetale lønn eller ikke. Krigsskolen utbetaler lønn og er den eneste utdanningsinstitusjon i Norge i dag som både tildeler studiepoeng og utbetaler lønn. Politihøgskolen tildeler studiepoeng, men ikke lønn under utdanning.

Alternativ 3

KRUS blir en del av Politihøgskolen. Politihøgskolen vil etter dette alternativet tildele studiepoeng, men ikke utbetale lønn (I prinsippet kan man etablere et tilsetningsforhold og utbetale lønn, men det kan virke unaturlig siden politihøgskolestudentene ikke lenger har en slik ordning).

Alternativ 4 og 5

KRUS plasseres organisatorisk under UFD og blir helt omfattet av UH-loven. Alternative fire, som innebærer å omgjøre KRUS til en høyskole, er etter UFDs syn et

rent teoretisk alternativ som man i praksis kan se vekk i fra; dette på grunn av at UFD ikke ønsker å ha så små utdanningsinstitusjoner. I følge alternativ fem vil KRUS bli en del av en/ flere høyskoler og helt omfattes av UH-loven. Høgskolen vil kunne tildele studiepoeng, men ikke utbetale lønn.

Av mandatet fremgår at arbeidsgruppen skal legge til grunn at en overgang fra etatsutdanning til vektallsbasert høyskoleutdanning vil medføre at lønnet etatsutdanning faller bort. Arbeidsgruppen bes imidlertid vurdere behovet for og eventuelt fremme forslag til tiltak for å hindre søkersvikt i en overgangsperiode. I delinnstilling 1 fremgår at arbeidsgruppen ønsker å komme tilbake til vurdering av spørsmål om fortsatt lønn under utdanning i siste delinnstilling, som avgis høsten 2004, i forbindelse med behandlingen av rekrutteringsspørsmålet. Arbeidsgruppen har inngått avtale med Fafo om at de skal vurdere om det vil kunne få rekrutteringsmessige konsekvenser for søknad til fængselsbetjentyrket ved eventuell overgang fra betalt etatsutdanning til studiefinansiert høyskoleutdanning. Fafos arbeid skal sluttføres ultimo mai.

Høgskolegruppen arbeider for tiden med hovedspørsmål 2, den såkalte "Sikkerhetsmodulen" – innhold, organisering, implementering og lokalisering av den. Vi arbeider blant annet med spørsmål om det eksisterer et eget kriminalomsorgsfag og hva det eventuelt inneholder. Delrapport 2 avgis i løpet av våren. ●

Delinnstilling 1 er lagt på kriminalomsorgens Intranett.

Forskrift om gjennomføring av forvaringen

Av rådgiver Kirsten Sund, Kriminalomsorgsavdelingen

Etter at saken har vært under behandling i departementet i lengre tid ble forskrift om gjennomføring av forvaring fastsatt ved Kronprinsregentens resolusjon av 05.03.04.

Forskriften regulerer blant annet gjennomføring av forvaring i anstalt under fengselsvesenet og prøveløslatelse fra forvaring, herunder prøveløslatelse når retten har satt som vilkår at domfelte tar opphold i institusjon eller kommunal boenhet i medhold av straffeloven § 39 g.

I motsetning til sikring er forvaring å anse som straff. Forvaringsordningen reguleres av straffeloven § 39c, jf § 39e, § 39f og § 39g. I tillegg kommer straffegjennomføringsloven med forskrift til anvendelse så langt de passer.

Ved gjennomføring av forvaring gjør særlige hensyn seg gjeldende. Dom på forvaring forutsetter at det er begått alvorlig kriminalitet og at det er fare for gjentakelse av straffbare handlinger. Innholdet i forvaringsstraffen skal tilpasses den forvaringsdømtes særlige behov, og reaksjonens varighet skal blant annet vurderes i forhold til om vedkommende oppnår en tilfredsstillende egenutvikling og ansvarlighet i løpet av straffegjennomføringen.

Forvaringsstraffen skal gjennomføres mer individuelt tilrettelagt enn vanlig fengselsstraff. Forskriften slår i § 6 fast at gjennomføring av forvaring skal påbegynnes i avdeling som er tilrettelagt for dette. Senest når dom på forvaring er rettskraftig skal vedkommende

søkes overført til slik avdeling. Forskriften åpner imidlertid for overføring til annet fengsel dersom dette er sikkerhetsmessig forsvarlig og domfeltes særlige behov vil bli best ivare tatt slik. I likhet med andre domfelte kan forvaringsdømte, under visse forutsetninger, gis adgang til å gjennomføre straff i institusjon, jf straffegjennomføringsloven § 12. I motsetning til det som gjelder for andre domfelte, er imidlertid adgangen til straffegjennomføring i institusjon for forvaringsdømte begrenset til å gjelde deler av straffen.

Når det gjelder gjennomføring av forvaring i fengsel, inneholder forskriften bestemmelser som på noen områder er mer restriktive enn det som gjelder for domfelte som gjennomfører ordinære fengselsstraffer.

Hensynet til den alminnelige rettsoppfatning tilsier at den forvaringsdømte ikke innvilges en for rask progresjon i straffegjennomføringen. Dersom retten har fastsatt en minstetid for forvaringen, bestemmer forskriften at permisjon eller frigang ikke skal innvilges før minst 2/3 av minstetiden er gjennomført. Dette gjelder selv om hensynet til sikkerheten i seg selv ikke er til hinder for slik permisjon. Er det ikke fastsatt minstetid må spørsmålet om permisjon vurderes konkret ut fra hensynet til sikkerheten og den alminnelige rettsoppfatning, samt hva som anses som en hensiktsmessig og fornuftig progresjon i straffegjennomføringen.

Tilsvarende kan overføring til fengsel med lavere sikkerhetsnivå eller overgangsbolig ikke besluttes før minst 2/3 av

minstetiden er gjennomført i avdeling tilrettelagt for domfelte med særlige behov eller annet fengsel med høyt sikkerhetsnivå, jf § 9 i forskriften.

Forskriften gir også regler som utfyller straffelovens bestemmelser om prøveløslatelse fra forvaring. Prøveløslatelse besluttet av retten eller av kriminalomsorgen regionalt nivå når påtalemyndigheten samtykker i dette. Dersom beslutning om løslatelse treffes av kriminalomsorgen, må vedkommende region også treffe vedtak om prøvetidens lengde og vilkårene for prøveløslatelse. Kriminalomsorgens kompetanse til å sette vilkår er mer begrenset enn rettens. Et vilkår kan imidlertid være at domfelte i prøvetiden skal følges opp av kriminalomsorgen. Friomsorgen bestemmer innholdet i oppfølgingen ut fra forskriftens bestemmelser om hva oppfølgingen kan bestå i. Etter forskriften skal friomsorgen blant annet påse at vilkår overholdes, og den prøveløslatte kan pålegges å gi opplysninger som sikrer denne kontroll. Friomsorgen kan pålegge den prøveløslatte å underkaste seg kontrolltiltak for å avdekke bruk rusmidler dersom det er satt som vilkår at vedkommende skal avholde seg fra alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler.

Den prøveløslatte skal overholde vilkår fastsatt av retten eller kriminalomsorgen. Brudd på vilkår skal straks meddeles påtalemyndigheten. Regionalt nivå skal samtidig avgi uttalelse om valg av reaksjon, herunder om tettere oppfølging, endring av vilkår eller fastsettelse av nye vilkår kan anses

tilstrekkelig til å ivareta sikkerheten. Påtalemyndigheten vurderer om det er grunnlag for å bringe spørsmålet om gjenninnsettelse inn for tingretten, jf straffeloven § 39 g, siste ledd.

Vilkår fastsatt av retten eller friomsorgen kan bare oppheves eller endres ved kjennelse av forhørsretten etter straffeloven § 54 nr 1. Det nærmere innhold i vilkåret kan imidlertid endres av kriminalomsorgen når hensynet til sikkerheten eller den prøveløslattes behov tilsier det.

Endelig inneholder forskriften bestemmelser som nærmere regulerer situasjonen når retten har satt som vilkår for prøveløslatelse at domfelte tar opphold i institusjon eller kommunal boenhet etter straffeloven § 39 g 1. ledd 3. punktum. Det er således fastsatt bestemmelser om avtaleinngåelse mellom kriminalomsorgen og vedkommende kommune og hva avtalen skal inneholde.

Forskriften om gjennomføring av forvaring inneholder i liten grad bestemmelser om saksbehandling og samarbeidet med politi, påtalemyndighet og andre samarbeidspartnere. Vi tar imidlertid sikte på å utarbeide nærmere retningslinjer til forskriften, og bestemmelser om saksbehandlingen m.v. vil bli tatt inn i retningslinjene. Blant annet vil det være aktuelt å fastsette rutiner for meddelelser til påtalemyndigheten om behov for forlengelse av forvaring og uttalelser i forbindelse med begjæring om prøveløslatelse. ●

- Når er nok nok? spør professor i kriminologi, Nils Christie i sin nye bok En passende mengde kriminalitet

Tekst og foto: Grethe R. Fodstad, Kriminalomsorgs-avdelingen

– Kriminalitet finnes ikke som en ferdig størrelse eller et klart definert begrep. Handlinger finnes, vi ser på noen som gode og noen som dårlige og vi ser ikke på alle de dårlige som kriminalitet – men som irriterende, ubehagelige, forkastelige, ekle, syndige eller kanskje - som kriminalitet. Hva er de sosiale betingelser for at uønskede handlinger skal gis den mening å være kriminelle? spurte Nils Christie de ansatte i Justisdepartementet. Vi var samlet til lunsjseminar for å høre ham presentere sin nye bok "En passende mengde kriminalitet". Boken skrev han opprinnelig på

engelsk, og justert den noe til den norske utgaven som kom kort etter. Boken kommer også på tysk, spansk og russisk. Boken er dermed beregnet på land med ulik holdning til kriminalitet, og den tar opp forholdene i mange ulike land, men den er ikke en komparativ studie. Den kan virke som en flanerende kommentar og en slags oppsummering fra et omfattende forskerliv. Mye av det som omtales er problematiske felt som det er et godt poeng å sette fokus på og forsøke å få endret. Av og til savnes det litt grundigere behandling av noen emner, mens andre er bredere dekket. Er for eksempel friomsorgens ansvar for straffegjennomføring utenfor fengsel og dermed bruk

av både bistand og kontroll for å gi flere anledning til å gjøre opp for seg utenfor fengsel, ensidig negativt? Hva man lykkes med, hvilke mål man arbeider etter og de bakenforliggende verdier og vurderinger trer ikke alltid frem, feltene som berøres er enorme og sammensatte.

Det sentrale tema er hva som er en passende mengde kriminalitet – sett i forhold våre verdier. Christie stadfester at drømmen om det kriminalitetsfrie samfunn aldri vil bli annet enn en drøm. - Spørsmålet er hva som får det vi anser som uønsket til å øke eller minke. Hva vi ser på som kriminalitet er et kulturspørsmål, slik sett er dere i Justisdepartementet kulturarbeidere, sa han. - I Norge tar vi ikke livet av folk, men vi tar deler av livet deres i fengsel.

Christie uttrykte bekymring for en utviklingstendens han mente å registrere i det norske samfunn henimot mer tilsiktet pinepåførsel. - Dette er kulturstyrt, et villet nivå, derfor har vi en valgmulighet: Hva vil vi se på som kriminalitet og hva vil vi gjøre med det når vi får øye på det? Passer vi ikke på, kan for eksempel konfliktråd utarte til å bli en ungdomsdomstol.

Ordene og begrepene vi bruker, styrer også det som skjer. I min tid het det at guttene slåss i skolegården, i dag betegnes dette vold. Og man tilkaller politiet, bruker rettsapparatet i stedet for å løse konfliktene selv. Manglende nærhet og kjennskap til hverandre gjør at vi har fått en hjelpeløshet i samfunnet som gjør at vi lettere henvender

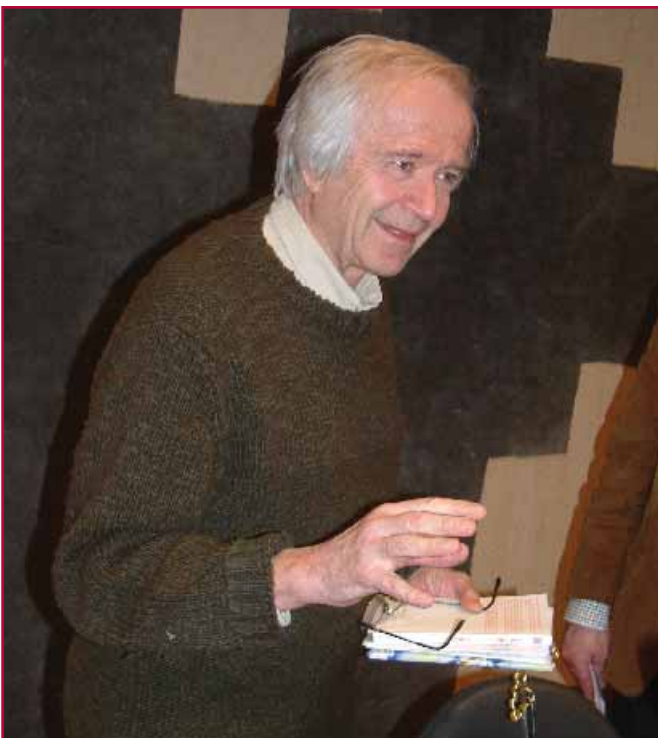
oss til en offentlig person i stedet for å forsøke å ordne opp selv i minnelighet. Strafferettssystemet er ideelt når det brukes eksemplarisk, men i forhold til hva som skjer mellom folk som kjenner hverandre, later det meget tilbake å ønske, sa han.

- Når for eksempel unge ikke blir integrert i lokalmiljøet, får vi flere fanger. Vi må få til mekanismer som bidrar til at folk kjenner hverandre. Derfor er jeg for eksempel i mot fritt skolevalg, det svekker nærmiljøet. Jeg ønsker trikkekonduktører i stedet for vektere eller politi som bidrar til at handlinger blir kriminalitet.

Fra 1814 og fremover har det i Norge vært en inkluderende linje, nå er spørsmålet om vi orker å inkludere de narkomane. Kan vi være bekjent av å bruke så harde midler mot denne gruppen? Etter min mening har det vært for liten diskusjon om dette i samfunnsdebatten. Dette er både et politisk og et faglig spørsmål.

Vi må forsøke å ivareta visse landsbystrukturer og se hvordan vi får det sivile samfunn til å fungere, da vil vi som en konsekvens kunne få et blomstrende sosialt liv. Da ligger kontrollen i vårt kjennskap til hverandre – i motsetning til at vi tilkaller spesialister og lager behov for formalkontroll. Statsmakten og det sivile samfunn må balanseres.

I boken formulerer han det slik: "Jo mer spørsmålene om straff eller tilgivelse sees som kulturspørsmål, jo mindre rom blir tilbake for de overforenklede svar som sier at straff alltid må følge, og spesielt at straffen alltid må avspeile gjerningens

Nils Christie

Ny start - på gamle dager!

*Det blåser en positiv
fønvind over Krimina-
lomsorgen i disse tider,
og utgangspunktet for
denne artikkelen er
Skien fengsel.*

grovhet. Den straffende virksomhet krever avveining av en totalitet av hensyn." Christie trekker også inn at vi må ha med instrumenter som kaster lys og håp for en fremtid, ikke fastholder en konflikt mellom parter. Fordi vi ikke alltid kan finne fullkomne svar, bør vi prøve ut former for konfliktløsning mener Christie og fremholder det ny/gamle begrepet "rettferdighet via gjenoppretting (Restorative Justice)" som en mulig vei.

Christie trekker frem fire områder som vi kan evaluere et lands straffesystem etter

- hvilke lovbrudd reageres det imot
- hvilke former treffes avgjørelser om straff innen
- hvem blir straffens mottakere/hvor representative er disse for befolkningen
- mengde og typer av straff

Christie roper et varsko mot en utviklingen hvor kriminalpolitikken blir en arena for politikere som spiller på angst i befolkningen. Vi må spørre "Hvor mye tilsiktet pinepåføring og hva slags spredning av pinen finner vi akseptabelt i et samfunn av vår type?"

Alle som er involvert i eller faglig opptatt av kriminalitet bør lese boken og la seg inspirere av varmen og forståelsen og få skjerpet blikket for viktige trekk i samfunnsutviklingen. ●

**En passende
mengde kriminalitet
Av Nils Christie
Universitetsforlaget, 160
sider, Oslo 2004**

For oss innsatte i norske fengsler har manglende innhold og mening i soningshverdagen, vært det store problemet de siste 10-årene. Soningen har hele tiden vært tilstede, men forsoning og bevisstgjøring har vært fraværende elementer.

I tidligere tider trodde man at innsatte kunne tuktes og rehabiliteres gjennom et strengt fengselsregime til bedre adferd og til et lovlydig liv. Det slo helt feil. Det som i dag utgjør en stor del av fangebefolkningen er såkalte gjengangere eller tilbakefallsforbrytere.

For første gang på mange år opplevde jeg nylig noe veldig hyggelig, meningsfylt og positivt i norsk fengselshverdag. Stedet var Skien fengsel. Jeg sonet en lengre dom og fikk en dag forespørsel om jeg kunne tenke meg å delta på kurset NY START! Jeg var langt over gjennomsnittet i alder i forhold til medinnsatte, og det man kan kalle godt voksen, nærmere de femti. Jeg var noe tvilsom til om dette var noe for meg, men stilte opp til intervju. To erfarne kursledere foretok et lengre intervju på et par timers varighet, og jeg forstod etter hvert at kurset gikk ut på bevisstgjøring av egne handlinger, tanker og problemstillinger.

Vi var 8 innsatte som ble plukket ut til kurset, som hadde en varighet på 9 uker. 2 skoletimer hver dag skulle føre oss frem til større forståelse av oss selv, og lære oss til å løse problemer på en konstruktiv og

positiv måte. Selv om kurset i utgangspunktet handlet om en bevisstgjøring, så ble fokuset på egen og andres adferd i vel så stor grad belyst og debattert.

Kurset bygger på begreper og forkortelser som VAF, vurder alle faktorer, HOM, hensyn og målsetning, K & F, konsekvenser og følger, AMS, andre menneskers synspunkter osv. Men hovedbegrepet for hver kurstime var: **STOPP OG TENK!**

Jeg lærte på mange måter like mye på dette tidsbegrensede kurset som jeg hadde gjort gjennom et langt liv. Jeg måtte virkelig stoppe opp og tenke. Ikke bare på min egen situasjon og det uføret jeg sto oppe i, men like mye på andre mennesker, pårørende og andre, som har vært berørt av de valgene jeg har gjort så langt i livet.

I Skien fengsel har det vært avholdt NY-START kurs siden 1996, og til sammen er det gjennomført 18 kurs. Kurset er ikke bare et viktig incitament i soningshverdagen og rehabiliteringen for den enkelte innsatte, men også for de ansatte som er knyttet opp til kurset, enten som kursholdere, kursledere eller instruktører.

Hvert kurs ledes av to kursholdere, og siden kursdeltakerne er av en litt spesiell type, kreves det ekstra mye fra kursholderne, både hva angår pedagogiske egenskaper så vel som menneskelig romslighet og forståelse. Derfor blir også utvelgelsen av kursholdere helt essensielt for hvor vellykket kurset vil bli.

I Skien fengsel fins 2 ekstraordinære og dyktige kursholdere, og det er fengselsbetjentene Hans Pettersen og Stefan Bekkely. Hans har gjennomført 7 kurs og Stefan tre, så langt. Metoden deres har stor pedagogisk gjennomslagskraft. De veksler

på å føre ordet, og kjemien og forståelsen mellom de to må være et eksempel til etterfølgelse for alle som utdanner kursholdere og avholder NY START kurs i dette landet. Uten deres innlevelse og engasjement ville kurset helt sikkert ikke blitt det samme.

Det er derfor mitt håp, på innsattes vegne som i fremtiden skal gå kurset, at KRUS, som utdanner kursledere, benytter seg av den kompetanse, innlevelse og innsikt som Hans og Stefan innehar på dette området når nye kursholdere skal uteksamineres.

Kurset er av den type som krever fornyelse, og Kriminalomsorgen må ikke falle i dvale selv om de har et kursinnhold som i dag fungerer godt. Alle gode ting krever fornyelse og oppdatering på sikt for at de skal holde seg gode.

Jeg savner også en form for evaluering av kurset og kursdeltakerne etter en viss tid, for virkelig å kunne se hva den enkelte har lært av kurset og tatt med seg videre i livet.

For meg som mangeårig innsatt er det første gang jeg ser et meningsfylt tilbud som kan favne om alle innsatte. Kurset er ressurskrevende i den forstand at kursholdere må tas ut av ordinær turnus, men dette må allikevel være den beste investeringen som er gjort i norsk kriminalomsorg i vår tid.

Kurset burde bli en obligatorisk del av soningen for alle innsatte i norske fengsler, og i hvert fall for de som skal løslates før full tid. NY-START kurset er slik jeg ser det, den beste investeringen i forhold til rehabiliteringsproblematikken som Kriminalomsorgen kan gjøre i fremtiden. ●

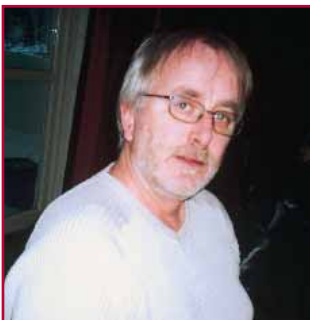
Innsendt av J.D. 93/03

Rett før jul ble deltakerne til Styrkebrønn – beredskapsgruppen som på kort varsel skal kunne delta i internasjonale oppdrag innenfor sivil krisehåndtering på justisområdet - plukket ut. Kort tid etterpå var de på en ukes samling på Losby gods utenfor Oslo til felles opplæring

Styrkebrønn

Tekst og foto: Grethe R. Fodstad, Kriminalomsorgs-avdelingen

Justisminister Odd Einar Dørum åpnet seminaret. Etter ham fulgte statssekretær Kim Traavik i Utenriksdepartementet før faglige tungvektene innen områdene bistandsoperasjoner, menneskerettighetsjus, strafferecht, juridiske føringer, konfliktløsning, mediehåndtering, sikkerhet, korrupsjon og organisert kriminalitet slapp til. All undervisning, spørsmål og diskusjon foregikk på engelsk. Undervisningen var en blanding

Fengselsleder Hans Inge Jørstad, Ålesund fengsel ønsker mer opplæring tilpasset vår gruppe.

Fengselsbetjent Roald Tokle, Mosjøen fengsel

av fellesforelesninger og gruppearbeid hvor deltaker var satt sammen tverretattlig. For ytterligere å sikre kontakt på tvers hadde deltakerne fått navngitt plass i salen hvor de fire instansene var grundig blandet. Kriminalomsorgens deltakere skilte seg ut ved å ha den høyeste andelen kvinnelige deltakere - fire av ti, mens statsadvokater/militære påtalemyndigheter hadde én av fem, politijuristene én av seks og dommerne to av ti.

Første foreleser var direktør Espen Barth Eide, NUPI. Den dagen Aktuelt var tilstede var det foruten kurslederen, Jan Helgesen, ass. professor ved NCHR (Norwegian Centre for Human Rights) som sto for det faglige – før lege/psykiater og sykepleier overtok kommandoen og fikk alle deltakerne gjennom grundig helsesjekk og vaksinasjoner.

Programmet

Ukens program bød på spennende stoff av stor interesse for personer innen justissektoren, for egen del skulle jeg gjerne ha fått med meg alt. Men fremfor alt var dette til dels krevende stoff hvis man ikke på forhånd var fortrolige med internasjonale konvensjoner. Fengselsfaglige emner var ikke med i fellesopplegget. Dermed var kriminalomsorgens folk i større grad på bortebane enn de øvrige deltakere som i tillegg stort sett var sentrale folk på sine områder. Derfor har kriminalomsorgen i egen regi i ettertid arrangert studiebesøk til Latvia hvor fengselsprosjektet har et større samarbeid i gang i nært samar-

Professor Jan Helgesen innledet om internasjonal menneskerettighetslovgivning og globale og regionale beskyttelsesmekanismer. Han trakk frem landenes villighet til å implementere demokrati som en utfordring. Faglig støttespiller for seminaret, Gry Kral ved Senter for menneskerettigheter, fulgte interessert med. Kursleder var Øyvind Hoel, dommer i Trondheim tingrett.

beid med norske fadderfengsler. I tillegg får vår gruppe to dager ekstra briefing på Politihøgskolen.

Samtale med kursleder

- Kurset skal forberede gruppen på det de kan komme til å møte samt gjøre dem mer fortrolige

med det internasjonale regelverket som blir basis for arbeidet, forteller kursleder Hoel. Han har i mange år vært involvert i NORDEM, norsk ressursorganisasjon for demokrati og menneskerettigheter som UD har initiert. - Gruppen må også huske på at de er

Ringerike fengsel har tre med i gruppen: Fengselsførstebetjent Erik Traagstad, fengselsinspektør Mette Hågensen og fengselsførstebetjent Roger Bjørgvik ser alle med spenning frem til å få bruke sin kompetanse ute i verden. Traagstad har allerede erfaring fra fengselsbistandsarbeid i regi av OSSE.

Rådgiver Heidi Bottolls og seniorrådgiver Erik Såheim, Justisdepartementet/ KSF og fengselsinspektør Lisbeth Sollied, Bredtveit fengsel avdeling Østensjø (kvinnefengsel).

Erik Såheim fremholder at dette er et spennende konsept som endelig gjør det mulig med et tverretatlige opplegget innen straffettskjeden. Såheim leder kriminalomsorgens hjelpeprosjekter i Russland og Latvia og minner om at erfaringene herfra er relevante å videreføre.

Lisbeth Sollied: Dette er en kjempesjansje, jeg føler stor ydmykhet for oppgaven. Verden er forskjellig, vi har ulike ststeder. Det er viktig å gjøre noe for de svake, de som står nederst. Jeg er spesielt opptatt av kvinners situasjon og posisjon i samfunnet. Her vil jeg ha god nytte av erfaringen fra bistands- og det faglige støttearbeidet som Bredtveit deltar i innen Twin Prison prosjektet.

gjester i det landet de kommer til. NORDEM velger årlig ut 20 – 25 personer fra et bredt fagfelt til sin beredskapsstyrke, som nå teller ca 250 personer. De som tas ut er kontraktforpliktet til å delta på et ukes kurs, som er mye likt dette. Styrkebrønn deltakerne får opplæring i det sikkerhetsmessige ved å jobbe i et krevende internasjonalt miljø hvor de må inn i en spesiell struktur og må samarbeide tett med andre. EU er forresten også i ferd med å etablere beredskapsgrupper for "Crisis management"; tilsvarende den norske styrkebrønnen, blant annet innen fagområdene "Rule of Law" og "Civil Administration". Så vidt vites har EU ennå ikke kommet med noen deltakerliste.

Det spesielle for vår gruppe er

at vi har alle kategoriene samlet i en gruppe – dommere, statsadvokater, politi og fengselsfaglig personell. Dette er erfarne fagfolk, samtidig er de dermed eldre i snitt enn det bistandsfolk fra for eksempel FN pleier å være. Her ser vi en samarbeidsutfordring når de kommer ut. Gruppens mandat er selvsagt basis for arbeidet, dette må deltakerne kjenne godt, understreker Øyvind Hoel før det bære inn til plenumssalen hvor deltakerne nå samles etter å være ferdig med å løse noen gruppeoppgaver som de skal presentere for alle. ●

Fengselsførstebetjent Morten Aksdal, Bergen fengsel fremhever blant annet nytten av å få andre perspektiver i forhold til jobben. Fengselsførstebetjent Kjersti Fjærestad, KRUS: Dette er et fantastisk fint undervisningsopplegg. Vi møter representanter for internasjonale organisasjoner og utrolig mange kunnskapsrike og engasjerte mennesker innen hele rettskjeden. Her får jeg sett kontraster, får ideer og ser nye perspektiver; mange viktige erfaringer å bringe med tilbake til KRUS.

Region sørvest –

Samarbeid om opplæring i kriminalomsorgen

Av rådgiver Bjørg Lindebø, Region sørvest

Kriminalomsorgen region sørvest, Rogaland fylkeskommune og Fylkesmannen i Rogaland ønsket å inspirere til økt samarbeid rundt opplæring i kriminalomsorgen. Dette ville vi gjøre med en samarbeidskonferanse mellom kriminalomsorgsregionen og de tre fylkene i regionen. Gjennom idé- og erfaringsutveksling og oppdatering fra nyere forskning av fengselsundervisningen og fra idéskriftet om arbeidsdriften. Konferansen ble holdt i Kristiansand 26. og 27. januar 2004.

Målgruppen var alle i Region sørvest (Rogaland, Vest Agder og Aust Agder) som arbeider med opplæring i fengsel. Dette var lærere i fengselsundervisningen, fengselsansatte, Fylkesmannens utdanningsavdeling og fylkeskommunens opplæringsavdelinger i regionen. Representanter fra Aetat var også invitert. Vi jobber med den samme målgruppen, og må samordne tiltakene. Til sammen 71 personer deltok disse to dagene. Det var bredde i deltakelsen, jevnt fordelt på de tre fylkene, på enheter og skoler og fengsler. Regionledelsen deltok også.

Første dagen var lagt opp til informasjon og inspirasjon til deltakerne, og andre dagen var i hovedsak viet til gruppearbeid. Sentrale personer med kunnskap, interesse og erfaring fra kriminalomsorg og opplæring var innledere, og gruppene skulle jobbe med ideer og muligheter for å utvikle samarbeidet om opplæring for de straffedømte.

Resultatene fra gruppearbeidene vil sammenfattes og bli tema i den videre samarbeidet mellom skolen og kriminalomsorgen i Faglig Forum i hvert fylke.

“En trenger ikke være syk for å bli bedre....”

Flere av innleiderne påpekte at det er mye som fungerer bra i fengsel og skole. Allikevel er en slik konferanse en mulighet til å drøfte erfaringer og ideer for å forbedre arbeidet. Oppmerksomheten disse to dagene knyttet seg til hvordan en på system-, gruppe- og individnivå fungerer og løser de oppgaver en er satt til. I tråd med oppsummeringen både fra Evaluering av fengselsundervisningen og rapporten “arbeidsdriften den sterkeste av alle drifter” ligger det et forbedringspotensiale i en sterkere samordning av tiltak, tilbud og virkemidler mellom skole – fengsel og skole – arbeidsdrift. Nødvendigheten av samordning ble poengtert av innleiderne: *“resultatet kan av og til bli så forferdelig galt, - selv om ingen hver for seg egentlig har gjort noe feil.” (Jon Lilletun)* *“Alle gjer vi rett hver på vår plass, - likevel blir det ikkje rett...” (Torfinn Langelid)*

Ekspedisjonssjef Kristin Bølgen Bronebakk la allerede i starten et godt grunnlag for diskusjonen ved å stille spørsmål ved hva skolen betyr for fengslene og motsatt hva fengslet betyr for skolen. Det er en gylden mulighet for andre etater å komme i kontakt med en viktig målgruppe, når de dessverre er i fengsel. Fengslene kan blant annet tilby skolen en elevgruppe som er forholdsvis stabil. Utanning kan ses i et rettighetsper-

spektiv, innsatte har de samme rettigheter som befolkningen for øvrig, og som et virkemiddel i rehabiliteringen.

Stortingsrepresentant Jon Lilletun minnet om utgangspunkt for vårt arbeid er troen om at alle har en kime til endring i seg. Vilje er en ting, - endringsmuligheter noe annet. Soning kan ha en mening i å få starte på nytt. Samfunnsøkonomisk vil det være en god investering å medvirke til at færre faller tilbake i kriminalitet. Det er satset mye på kvantitet i kriminalomsorgen, men det gjenstår enda en del arbeid for å øke kvaliteten. For skolen blir det en utfordring å utvikle større mangfoldighet i tilbudene. Stortingsrepresen-

tanten fra Krf. viste til at i kampen for at de som har minst skal prioriteres først, er målgruppen i kriminalomsorgen sentral. Dette gjelder blant annet fengselsbibliotekene og skolen.

Gjennom evalueringen av fengselsundervisningen som ble gjennomgått av Torfinn Langelid (se Aktuelt for kriminalomsorgen 5/2003 for presentasjon av evalueringen) og rapporten fra arbeidsgruppen som har gjennomgått arbeidsdriften ble det tydelig at det er mange områder som kan utvikles og forbedres. Samarbeid er et sentralt område både for arbeidsdriften, skolen og fengselet. Assisterende regiondirektør Jan Erik Sandlie gjennomgikk

Rådgiver Bjørg Lindebø, Region sørvest og assisterende direktør Region øst, Jan-Erik Sandlie.

grundig grunnlaget for idéskriftet om arbeidsdriften og arbeidsgruppens forslag. Selv om mer enn 50% av innsatte er aktivisert i arbeidsdriften, føler de ansatte i arbeidsdriften at de er ei glemt gruppe, - et glemt arbeidsområde. Forslagene tar derfor fatt i både ansattes og innsattes tilværelse. Arbeidsgruppen foreslår blant annet at verksbetjentene på linje med fengselsbetjentene kan være kontaktbetjenter for de innsatte. I forhold til organisering og tilbud i arbeidsdriften mener gruppen at det kan gjøres endringer i salgsskapparatet, budsjettssammenheng, opplæring som en tydeligere del av arbeidsdriften, samarbeid med andre eks. LO/NHO, private firma osv.

Behovet for å utvikle forvaltningssamarbeidet gikk som en rød tråd gjennom de fleste innledningene. Rune Fjeld og Vigdis Endal fra KSF presenterte status for arbeidet med et sentralt rundskriv for kriminalomsorgen og skolen. Behovet for et sentralt rundskriv var det noe uenighet om i salen. Positive konsekvenser som ansvarsdeling, økt forpliktelse, naturlige samarbeidsarenaer/møtesteder, felles innsats for samme person, felles plan/fremtidsplan osv. ble trukket frem. Fra salen kom det også et forslag om å lage en felles avtale mellom Aeat, skole og fengsel.

Professor i Høgskolen i Agder, Paul Leer-Salvesen trakk frem sin erfaring fra fengslene Åna, Kristiansand og Ila og uttrykte en tro på at ansatte i skole og fengsel er gode til å skille mellom person og handling i sitt arbeid. De er gode til å si/formidle at folk ikke

er det de gjør. Skole og fengsel gir den innsatte en mulighet til å legge noe positivt mellom det han har vært og det han skal bli!

Hva er det vi holder på med....

... når vi driver opplæring i fengsel? Spørsmålet ble stilt av Gunnar Skaar, utdanningsdirektør i Vest-Agder. Hans poeng var at mye av tematikken og diskusjonen disse to dagene har kretset om spørsmålene danning eller utdanning. Selv mente han at dannelsesprosjektet hadde hatt hovedfokuset. Videre at diskusjonen har gått mellom mål og verdi (den enkeltes verdi) og mål og struktur. Det er et krevende arbeid å gå fra å beskrive nå-situasjonen, -bedømme den, - planlegge og gjennomføre endring, - til så å begynne på nytt å beskrive. Hans påstand var at opplæring i fengsel i realiteten er individuelt tilpasset voksenopplæring. Dermed mener han at vi kan dra nytte av og se til den erfaringen som allerede er kjent for eksempel introduksjonsprogrammet for innvandrere, den kulturelle skolesekken, realfagsutdanningen, entreprenørskap, elevdiversitet, simultanbedrifter. I vår egen region har Blakstad videregående skole gjort et spennende arbeid med egne moduler for fagplanene. Skaar påpekte at den innsatte har alle rettigheter under soning, bare ikke friheten. Flerfaglig, tverretattlig samarbeid er derfor en rettighet den innsatte har. Avslutningsvis snakket han om denne kunnskapen som er igjen når vi har glemt det vi har lært, og minnet om dette viktige: **- å bli sett når det er noe du virkelig kan ●**

Faget i fokus 2004

9.-10. juni arrangerer KRUS i samarbeid med KSF fagseminaret "Faget i fokus". Temaet i år er sikkerhet.

I kriminalomsorgen definerer vi sikkerhet som summen av de virkemidlene som tar sikte på å forebygge og håndtere situasjoner der samfunnets, tilsattes, innsattes og domfeltes trygghet trues. Gjennom media kan det til tider virke som vi lever i usikkerhetens tidsalder, men i historisk sammenheng har vi kanskje aldri hatt et mer sikkert samfunn. Å ivareta den enkeltes behov for trygghet er imidlertid spesielt viktig i kriminalomsorgen som er den institusjonen som gjennomfører straff på vegne av samfunnet.

Kriminalomsorgen har både en omsorgs- og kontrolloppgave. Innenfor begge områdene må det være sikkerhetstenkning, og det må arbeides for å forebygge og håndtere situasjoner der tryggheten trues. Med trygghet forstås beskyttelse mot overgrep og nye kriminelle handlinger under fullbyrdelsestiden og at kriminalomsorgens beslutninger blir gjennomført. En opplevd trygghet kommer ikke utelukkende utenfra, selv om ytre faktorer er med på å påvirke. I kriminalomsorgen skal virkemidler som menneskelige relasjoner, materielle og regelbestemte tiltak benyttes for å ivareta tryggheten. De ulike avveieringer som foretas har stor betydning for planlegging og gjennomføring av faglig og rehabiliterende arbeid.

Årets "Faget i fokus" retter oppmerksomheten mot hvordan sikkerhet ivaretas på ulike nivå - samfunnsnivå, organisasjonsnivå generelt og kriminalomsorgen spesielt. Vi vil forsøke å se på spenningsfeltet mellom ivaretagelse av sikkerhet og kriminalomsorgens målsetting om å påvirke de domfelte til å leve et lovlydig liv.

Det er invitert foredragsholdere fra både kriminalomsorgen og norske og internasjonale universiteter. Enkelte av forelesningene vil av den grunn bli gjennomført på engelsk.

KRUS inviterer samtidig etaten og samarbeidspartnere til å bidra på fagkaféen, som vil bli arrangert onsdag 9. juni fra 16.00 - 18.00. Denne fagkaféen er kriminalomsorgens utstillingsvindu, og man har her mulighet til å presentere produkter, bøker, tema, programvirksomhet, forskning mm.

Onsdag kveld inviteres alle deltakerne til en mottagelse på KRUS.

Målgruppen for årets konferanse er ledere og fagansvarlige i kriminalomsorgen, samt eksterne samarbeidspartnere. Invitasjoner med detaljert program vil bli sendt ut innen utgangen av april.

Vel møtt!

Om det å få livet tilbake via Pappa-gruppa på Kroksrud

Under mine barns første besøk hos meg bak høye murer i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, satt min femårige datter på fanget mitt og tegnet en tegning. Jeg spurte hva den røde figuren skulle bli, og hun svarte: "Det er et hjerte som gråter fordi pappaen satt i fengsel". Min frustrerte sønn på to og et halvt år begynte å dra og slite i meg for å få meg til døren, mens han forklarte at det var plass til meg i bilen tilbake. For han betød det at jeg ikke kom hjem, at jeg enten ikke hadde bil eller at jeg var sint på ham. Dette kan beskrives som mitt livs hittil mørkeste øyeblikk – og det kommer jeg aldri til å glemme. Jeg følte meg ikke som en "gangster" da jeg gikk tilbake til cella den dagen.

20

Et sikkerhetssystem som blant annet gir seg utslag i å nekte barna å ta med tegninger utenifra når de kommer på besøk, hjelper innsatte til å distansere seg fra konsekvensene av sine kriminelle handlinger. Et lukket fengsel er som en følelsesmessig fryser, hvori familie og barn blir lengre borte enn avstanden skulle tilsi. En time besøk i uken (hvis mor får bestilt time i bookingtiden mellom 09-11 på mandager) + 30 minutter ringetid pr. uke gir ikke rom for å være en del av barnas oppvekst.

Når man ikke selv vet hva en føler, vet en heller ikke selv hvem en virkelig er. Et fengsel med høyt sikkerhetsnivå virker pasifiserende og bidrar til apati og sosial tilbaketrekning. Dette gir ikke et godt følelsesmessig grunnlag for å møte den virkelige verden utenfor murene. Og meningsfull forandring kan ikke skje uten en evne til å føle egne følelser.

Nå har barna blitt ett år eldre. Jeg har kommet meg over til Kroksrud avdeling, men har ennå en stund til permittid. Ved første øyekast er den største forskjellen at betongmuren er byttet ut med et enkelt gjerde. Men forskjellen er mer gjennomgående enn som så: Jeg kom med på Pappa-gruppa. En gruppe bestående - i høyeste grad - av individer med forskjeller i forhistorie, sosiale

ferdigheter og i utgangspunktet - evne til forandring. Vi har en regel som sier at vi ikke skal fortelle det som blir fortalt oss imellom utenfor gruppa. Gruppas størrelse (8) er for liten til at historiene kan anonymiseres. Derfor kan jeg ikke fortelle noen spesifikke historier.

Men generelt sett kan jeg si at mange innsatte fra tidligere har et uavklart forhold til sin egen identitet som modent og voksent menneske. Vi blir hengende i en forenklet oppfatning av oss selv som en stereotyp person med avisoverskriftenes kriminelle egenskaper. På Pappa-gruppa får vi en distanse til disse uekte rollene. Dette er et viktig skritt mot å få en mer helhetlig og nytt syn på seg selv. Noen ganger trenger vi å bli minnet på at mennesket ikke er som fjell, men mer som en elv i stadig forandring og bevegelse. Her har vi lært av hverandre at mennesker har individuelle forskjeller. Men dypest sett - uansett forhistorie og kulturbakgrunn - er vi veldig like. Når vi møtes som fedre blir likhetene så store at tidligere oppfattede forskjeller blir små - og forsvinner.

På papiret er innholdet i Pappa-gruppa en aktivitetsdag med barna hver tredje lørdag, hvor vi kan dra til Tøyenbadet, klatrevegg, aketur eller lignende. I

tillegg har vi en samtalegruppe for fedrene hver andre mandag. Disse samtaler blir ledet av fengslets sosionom og en betjent. I praksis har Pappa-gruppa derimot blitt en kontinuerlig prosess som består av mange gode samtaler oss innsatte imellom - også utenom samtalegruppa (jeg brenner etter å gi eksempler, men må nok engang avstå).

Noen av deltakerne har selv hatt gode fedre. Men mange har vokst opp uten en tilstedeværende pappa - og noen må se bort ifra det de har "lært" av sin far. Det er vanskelig å finne frem til noe du aldri har opplevd selv. Men nå er vi ute av "ego-fabrikken" (lukket fengsel), og kan sette fokus på barna. For mange handler dette om å bryte sirkelen, og det er lettere å klare det i felleskap.

Ofte står kurs og programmer sørgelig alene i den store sammenhengen. Effekten blir slitt bort når de som har tatt kurset kommer tilbake til uforandrede omgivelser. Et annet svakt punkt mange programmer lider under, er at de ender som teoretiske tankeleker hvor deltagerne ikke har mulighet til å jobbe med det de har lært i praksis. Det er dessverre ofte langt fra programets møterom til den virkelige verden.

En motsats til dette er Pappa-gruppa på Kroksrud. Her er tydelig hele organisasjonen fokusert på å styrke båndene til familien, og Pappa-gruppa blir en viktig og integrert del av denne helheten. Dette vil heller aldri kun bli en teoretisk øvelse, da den har en viktig praksisdel. Noen får en mulighet til å opprettholde kontakten med barna. For andre er dette den første "bli kjent tiden" etter at pappa har vært uten omsorgsevne noen år. Uansett hvilket program det gjelder så er fellesnevneren at brukerne får tilbake i proporsjon til det arbeidet de selv legger i det. Til det kan jeg si at jeg ikke kan forestille meg et program med mer motiverte deltakere enn Pappa-gruppa. Det å skulle forbedre seg selv, for seg selv, kan de fleste ha et avslappet forhold til. Men ingen tar lett på spørsmål vedrørende sine barn.

Som oppfølging til all programvirksomhet er det viktig også med andre midler å bekjempe avmaktfølelse og fremmedgjøring i forhold til det å fungere i samfunnet. Alle innsatte har en eller annen gang stilt seg det store og sære spørsmålet: Klarer jeg å holde meg unna kriminalitet?

Arbeidet mot avmakt skjer gjennom skole, kurs og arbeidspraksis utenfor fengselet, men også gjennom Pappa-gruppa. Dypest sett handler rehabilitering om selvfølelse, få tilbake psykisk og fysisk god helse - å finne sin plattform. Med Pappa-gruppa har vi totalt sett mulighet til å finne denne plattformen, for dermed å kunne utvikle oss videre.

Og viktigere enn alt annet: Den skaden vi har påført våre barn blir ikke så omfattende som den hadde blitt uten Pappa-gruppa, og Kroksruds oppfølgende fremstillinger ved behov til

hjemmet/skole/barnehage. Barna føler seg vel litt mindre forlatt når de kan vise for omverdenen – se her vi har en pappa vi også!

Jeg tenker ofte tilbake på tiden i lukket fengsel. Sønnen min er ikke så stor at han forstår at dem han snakker med, ikke har den samme informasjonen som ham selv. Naturlig nok visste jeg ikke fra min fengselscelle med høytt sikkerhetsnivå hva han hadde gjort i løpet av dagen. I frustrasjon over ikke å bli forstått, ønsket han til slutt ikke å snakke med meg den lille tiden vi hadde til rådighet i telefonen. På det celleaktige besøkrommet, var han heller aldri komfortabel, og storesøster tok alltid over "showet"! I løpet av dette året ble jeg og sønnen min som ukjente for hverandre. Først da vi traff hverandre på Pappa-gruppetur i hans naturlige omgivelser, fikk vi kontakten tilbake. Da traff jeg en sprudlende gutt som hadde utviklet seg langt mer enn jeg hadde klart å få med meg. Under aktivitetene kan barna vise at de er flinke, og vi kan vise at vi er stolt av dem. Like viktig er det at vi kan svare på spørsmål om det ulovlige vi har gjort, stilt på barnas premisser – når det passer dem i løpet av aktiviteten. Dette er tydeligvis noe de har behov for, og det er – helt klart - en god prosess for alle parter.

Kontrastene mellom det første besøket av barna i lukket fengsel, og det første Pappa-gruppemøte kunne ikke ha blitt større. Den første opplevelsen var absolutt fortvilelse, og da barna mine kom løpende imot meg foran Tøyenbadet – fullstendig glede.

Fra fengselets side dreier dette seg om å gi mennesker muligheten til å skifte verdier – og det må da være selve essensen i kriminalitetsforebyggende arbeid? ●

Sammenslåing av Trøgstad og Eidsberg fengsler

...en kort orientering om prosess, bakgrunn og muligheter

Av fengselsleder Geir Bjørkli, Indre Østfold fengsel

Prosess...

Sommeren 2003 ble fengselslederne på Trøgstad og Eidsberg enige om å legge fram et forslag for regiondirektøren om å slå sammen driftsenhetene Trøgstad og Eidsberg til ett fengsel med to avdelinger. Forslaget innebar at enhetene skulle ha felles ledelse og felles administrasjon, det var ikke på tale å samlokalisere driften på noen måte.

Forslaget ble lagt fram for direktør Ellinor Houm i Kriminalomsorgen region øst, vår "hjemmeregion". Hun ga umiddelbart uttrykk for interesse for planene og ønsket å luften ideen for KSF. I løpet av ei uke ga hun tilbakemelding om at KSF ønsket at planleggingen skulle fortsette. Den 14. august ble det avholdt møte i regionadministrasjonen hvor regionledelsen og enhetslederne deltok. Det ble enighet om å fortsette planleggingen og at saken skulle drøftes med de regiontillitsvalgte.

Forslaget ble godt mottatt av de regiontillitsvalgte og neste steg var et felles informasjonsmøte mellom fagforeningene, enhetslederne og regionledelsen den 5. september på Trøgstad fengsel. Her ble man enige om prosessen videre. Alle parter sluttet opp om planene.

På et felles drøftingsmøte på Eidsberg fengsel den 10. oktober ble partene enige om å organisere arbeidet slik at det ble satt ned arbeidsgrupper på hver enhet som sammen skulle

utrede alle konsekvenser av sammenslåingen på tre hovedområder:

- Innhold i soningen
- Ressursutnyttelse
- Rutiner og prosedyrer i daglig samarbeid

Arbeidsgruppene leverte sine forslag inn til en styringsgruppe som bestod av enhetslederne, nestlederne og representanter fra fagforeningene i begge enhetene. Styringsgruppen ble i sitt møte i begynnelsen av desember enige om alle forhold rundt sammenslåingen og fra 1. januar 2004 var sammenslåingen et faktum.

Den 27. januar ble det første felles personalmøtet avholdt. Her ble det blant annet diskutert, saker som felles holdninger og verdier, praktisk samarbeid og budsjett.

Bakgrunn...

Ansatte på Eidsberg fengsel har i de senere årene arbeidet med å sikre fortsatt drift av fengselet også etter åpningen av nye Halden fengsel. Det har blant annet vært utarbeidet utvidelsesplaner, uten at dette har ført fram til noe konkret.

Ansatte på Trøgstad hadde også interesse av at Eidsberg fengsel skulle bestå fordi det ble sett på som en fordel med et lukket fengsel i umiddelbar nærhet av det åpne fengselet i Trøgstad. Etter åpningen av Halden så man for seg at dette fengselet, sammen med Oslo, ville bli de nærmeste lukkede fengslene i forhold til Trøgstad og dette ble ansett som en svekkelse av sikkerheten.

Dette var noe av bakgrunnen for forslaget om sammenslåing. Men først og fremst ble det ansett for bedre muligheter for faglig utvikling ved en større driftsenhet, det ville bli en mer rasjonell drift og en bedre utnyttelse av ressursene, samt at man kunne tilby personalet en mer variert tjeneste.

Muligheter...

Vi håper og tror begge enhetene vil ha fordeler av sammenslåingen. Det er større faglig potensiale i et utvidet miljø som den nye enheten er blitt. Kriminalomsorgen har mange små enheter som ut fra sin størrelse har begrensede muligheter for utvikling. Blant annet er det viktig med tverrfaglighet for å oppnå faglig utvikling og nytenkning.

Indre Østfold fengsel er et resultat av at to enheter med ulike behov finner en felles løsning som begge er tjent med og som medfører vekst på flere plan. Dessuten er det mulig å frigjøre ressurser på denne måten, uten at dette har vært en egen målsetting i dette tilfellet. Og ressurser er det jo som kjent for lite av i hele kriminalomsorgen.

Eidsberg og Trøgstad kommune vil nå samarbeide om et utvidet helsetilbud til innsatte, dette er allerede kommet godt i gang til alles tilfredshet.

Det er grunn til å tro at resultatet av denne prosessen gir gevinst både faglig, trivselsmessig, økonomisk og med tanke på opprettholdelse av arbeidsplasser. ●

Kriminalomsorgen har gjennomført relativt store endringer, både organisatorisk og faglig de siste årene. Stortingsmelding nr. 27, regionalisering og innføring av samfunnsstraffen har skapt behov for tilpasninger i ytre etat.

Organisering av friomsorgen i Østfold

Av Idar Tronstad, friomsorgsleder i Østfold

De nødvendige tilpasninger i ytre etat har det langt på vei vært opp til ytre etat selv å vurdere, og som kjent er tilpasningsmulighetene i de ulike fylkesenhetene i friomsorgen variable. Det vil være en langt større utfordring å tilpasse et fylke som Nordland til for eksempel gjennomføring av programvirksomheten enn et fylke som Østfold. Organisatoriske og faglige endringer fører til press på ytre etat. Dette presset gjør seg gjeldende på flere plan, og kravene som følger et slikt press knytter seg gjerne til forventninger, prestasjoner og målsettinger.

Endring – uro og motstand

Enhver endring skaper uro. Om man har ønske om å endre et organisatorisk fellesskap som et friomsorgskontor er, vil man i beste fall være naiv om man tror dette kan gjøres uten uro og motstand. Videre må det være slik at man må ha mot til starte prosesser på tross av at man ikke har full oversikt over alle konsekvenser endringene vil føre med seg. Det blir altså en form for aktiv høytenkning som underveis skaper et reelt endringsspor. Kommer man inn på et slikt endringsspor, kan man snakke sammen på en ryddig måte på tross av uenighet og motstand.

Fra tanke til handling

Endringsprosessene ved Østfold friomsorgskontor fikk sitt gjennombrudd i desember 1999. Enhetens ledelse fokuserte den gang i hovedsak på at man ønsket å initiere en prosess knyttet til nedleggelse av underkontoret i Moss. Begrunnelsen

for dette var knyttet til geografiske og faglige forhold. Man visste at det ikke var enighet om dette i enheten, men ledelsen ønsket likevel å initiere en prosess som gjennom bevegelse på dette endringssporet kunne lede til de gode konklusjoner underveis. Vi erfarte i startfasen av vår prosess hvor viktig det er at man på alle nivå i kriminalomsorgen har en klar bevissthet og kunnskap om de formelle forhold knyttet til organisasjonsutvikling. Prosessen i Østfold tok tid, nærmere 4 år før det formelle og praktiske var på plass. Underveis i prosessen erfarte vi også at selve regionaliseringen med dertil hørende større nærhet til overordnet nivå, har skapt større muligheter til å gjennomføre endringsprosesser på en kvalitativ god måte.

På endringssporet

Østfold friomsorgskontor har i flere år vært organisert i et hovedkontor, et underkontor og spredte "lånekontor" i distriktene. Hovedproblemet med denne organiseringen var at effektiviteten til tider kunne være lav. Hva gjør man på et lånekontor når tre av fire avtaler uteblir, og man ikke har dataverktøy til å gjøre annen saksbehandling? Videre dukket det opp mange spørsmål som det var viktig å finne svar på: Hvordan møter man utfordringene med utvikling av felles kultur, faglig enhet og gjennomføring av programvirksomhet uten en form for samlokalisering? Hva med tilrettelegging av kontorer og møteromsfasiliteter som muliggjør samlokalisering og gjennomføring av ulik programvirksomhet? Økonomi?

Som svar på disse og andre spørsmål var det blant annet

viktig for Østfold friomsorgskontor å videreutvikle en god samhandling med øvrige straffetretsetater, hjelpeapparatet og andre samarbeidspartnere i domfeltes lokalmiljø. Vi innførte derfor begrepet Distriktskontor som skulle erstatte tidligere underkontor og lånekontor. Distriktskontorene er opprettet og lokalisert til politistasjonene i Moss, Halden og Askim, og de betjenes inntil 2 dager hver uke. Vi har inngått formelle husleiekontrakter i tilknytning til alle distriktskontorene, og vi er enige om at slik samlokalisering med politiet er positivt i forhold til friomsorgens arbeide. Utgiftene til disse distriktskontorene er på ca. 50 % av de utgiftene vi hadde på det nedlagte underkontoret. Alle distriktskontor er utstyrt med datalinjer slik at man kan utnytte arbeidsdagen optimalt med både samtaler og datasaksbehandling. Vi har tatt et valg som tilsier at distriktskontorene betjenes opptil 2 dager hver uke. Dette fordi vi ser verdien av at alle ansatte i Østfold samles på hovedkontoret øvrige dager i uken, noe som skaper grunnlag for et samlet faglig miljø, men som også er praktisk i forhold til programgjennomføring.

Opprettelse av programsenter

For å drive programvirksomhet må de praktiske forhold ligge til rette for dette. Forut for omorganiseringen hadde vi et middels stort møterom. Med tanke på at vi gjennomfører 4 ulike programmer ville dette være for lite. Vi arbeidet derfor parallelt med planer om utvidelse av hovedkontoret i Fredrikstad. Høsten 2003 stod det nye programsenteret ferdig med tre møterom, flere kontorer, stort

spiserom og et urinprøvetakingsrom. Dette gir oss muligheter til å gjennomføre ulike programmer parallelt og til å "skreddersy" møterommene utforming til det enkelte program.

Veien videre

Veien de tre siste årene har vært preget av at enheten ønsker å tilrettelegge for en best mulig straffegjennomføring i årene som kommer. Spesielt gledelig er det for enheten at vi har blitt tildelt midler til å tilsette to nye saksbehandlere dette året. En slik styrking av bemanningen er for oss en klar forutsetning for videre kvalitativ straffegjennomføring. Når det gjelder programvirksomheten ønsker jeg også å vektlegge betydningen av å ha tilsatt en programansvarlig i enheten. Det å ha en person som kan ivareta koordinering, fagutvikling knyttet til de ulike programmer og intern veiledning av programinstruktørene har vist seg å være viktig. Det er personmessig ressurskrevende å gjennomføre programmer. En hovedutfordring er å tilrettelegge for den daglige saksbehandling i de perioder hvor programmer gjennomføres. En slik tilrettelegging vil selvfølgelig være det enkelte friomsorgskontor sitt ansvar, men de ulike regioner bør følge utviklingen nøye og gjøre sine vurderinger i forhold til ressursbehov og ulike modeller for organisering av programvirksomheten i fremtiden. En form for sentralisering av programvirksomheten innen de ulike regionene kan være et alternativ. ●

Visepolitimester Ottar Lien i Østfold politidistrikt er medlem av rådgivningsgruppen for samfunnsstraff og promilleprogram i Østfold. Han er tidligere polititjenestemann, men har etter juridikum vært politimester i Finnmark og Halden.

Aktuelt ved Frode Isaksen, Region øst, møter Lien på hans kontor i politistasjonen i Sarpsborg hvor han leder den påtalemessige siden av politidistriktets arbeid.

- Østfold er sannsynligvis det fylket i landet hvor det avsies flest dommer på samfunnsstraff, beregnet etter folketallet. Hva tror du er grunnen til dette?

- Det er nok mange grunner til at Østfold ligger i tet på dette området. Domstolene var raskt ute med å benytte ordningen, samtidig som påtalemyndigheten relativt hyppig la ned påstand om samfunnsstraff i de saker dette ble ansett å være naturlig. Samtidig tror jeg tiltroen til friomsorgen som administrator av samfunnsstraffen har hatt betydning. Jeg vil spesielt nevne seminaret om samfunnsstraff som friomsorgen arrangerte i mai 2003 som viktig. På dette seminaret var alle domstolene i fylket representert, dessuten var majoriteten av politijuristene og en del av forsvarsadvokatene tilstede. Det man så etter dette seminaret var at antallet avsagte

dommer på samfunnsstraff økte betraktelig.

- Dine tanker om soningsalternativer i frihet?

- Det er viktig for påtalemyndigheten å ha alternativer til ubetinget fengselsstraff. En praksis hvor påtalemyndigheten konsekvent nedlegger påstand om ubetinget fengselsstraff uten å vurdere andre løsninger vil ikke være i tråd med det som er ønskelig. Dessuten kan det være svært uheldig å sette unge lovbytere i fengsel hvor de vil være under negativ påvirkning av mer garvede kriminelle. Vår oppgave er også å tilrettelegge for en kriminalitetsfri livsstil etter soning. I saksforberedelsen vil personundersøkelsen være av betydning når påtalemyndigheten legger ned påstand om samfunnsstraff.

- Hvordan vurderer du samarbeidet mellom friomsorgen og politiet i ditt fylke?

- Jeg har inntrykk av at samarbeidet er godt og at kommunikasjonen er god, både med friomsorgen og fengslene. God samhandling i strafferettskjeden er viktig, noe som jeg mener

friomsorgsleder Idar Tronstad og visepolitimester Ottar Lien

gjenspeiles i nevnte seminar om samfunnsstraffen og ved de årlige strafferettskonferansene i fylket.

- Politiet og friomsorgens distriktskontorer samlokaliseres nå med politiet i Moss, Halden og Askim. Hvilke fordeler tror du man finner i en slik løsning?

- Man styrker først og fremst kommunikasjonen i straffegjennomføringen. Fra den tid jeg

arbeidet i Halden opplevde jeg og de andre ansatte ved politistasjonen at det var positivt at en representant fra friomsorgen hadde kontor der. Med den ordningen som nå gjennomføres i hele fylket, har jeg forhåpning om at kommunikasjonen og samhandlingen vil utvikles ytterligere. ●

Idar Tronstad er avtroppende friomsorgsleder ved Østfold friomsorgskontor. Gjennom sine snart ti år i etaten har han gjort seg mange tanker om kriminalomsorgen og om hvordan den bør utvikle seg videre. Han har vært arkitekten bak en omorganisering av Østfold friomsorgskontor, både gjennom en ny organisasjonsstruktur og etablering av et programsenter i enheten. Han går nå til en lederjobb innenfor rusbehandling, men han er ikke fremmed for at han ved en senere anledning kan være tilbake innenfor våre rekker.

Intervjuer er Frode Isaksen, Aktuells kontakt i Region øst

- Du har klare meninger om viktigheten av en faglig og personalmessig samordning av ytre etat i kriminalomsorgen?

- Helt klart! Og skal man få til en slik samordning må man slutte med to ting og begynne med en ting. Begrepene feng-

selsfaglig og sosialfaglig må vi slutte å bruke, for disse skaper faglige skiller. Samtidig må vi snarest bli konsekvente med det nye begrepet som heter kriminalomsorgsfaglig. Ved at vi også etter hvert får en høgskoleordning bør denne likeledes vinkles inn mot etableringen av et kriminalomsorgsfag.

- Hva bør et kriminalomsorgsfag bestå av?

- Dagens profesjonsfag har mange felles trekk, men samtidig viktige særtrekk. Et kriminalomsorgsfag vil måtte hente sine faglige forutsetninger fra ulike retninger, men samtidig bør det inneholde momenter som gir klare signaler om at faget retter seg inn mot både det å være et

straffegjennomførende fag og det å være et fag som fokuserer på rehabilitering.

- Hva med det personalmessige? Slik dette fungerer pr i dag, må jeg si at kriminalomsorgen utnytter personalressursene altfor dårlig. Fengsel og friomsorg arbeider atskilt, bare avbrutt av sporadisk kontakt knyttet til enkeltsaker. Riktignok ►

► er samarbeidet under utvikling og bedre enn for få år tilbake. Men vi mangler noe vesentlig, og det er muligheten for utveksling av ansatte mellom friomsorg og fengsel. Slik kvalifikasjonskravene ble for førstekon-sulentstillinger i friomsorgen anser jeg de formelle mulighetene til å ansette fengselsbetjenter i friomsorgen som ytterligere begrenset, og det er synd.

- På hvilken måte?

- For å arbeide i friomsorgen stilles det i første rekke krav om sosialfaglig utdanning, eller annen høgskole og universitets-utdanning. Med dette faller mange dyktige fengselsbetjenter utenfor, gjerne fengselsbetjenter med solid erfaring i samhandling med straffedømte blant annet gjennom programvirksomhet og liknende. På samme måte bør kriminalomsorgen åpne veien for friomsorgsansatte til å arbeide i fengsel, gjerne gjennom nødvendig sikkerhetsopplæring.

Du fokuserer på fag og personell, hva med ressurser generelt?

Vi vet for lite om hva som trengs av ressurser i kriminalomsorgen. Samtidig vet vi for lite om i hvor stor grad vi utnytter de ressursene vi allerede har. I forbindelse med regionaliseringen og innføring av straffegjennomføringsloven har vi glemt noe viktig, i alle fall når det gjelder friomsorgen. Man burde foreta en grundig evaluering av organisering, metodikk og effektivitetsutnyttelse av alle friomsorgskontorer. Og en slik evaluering bør foretas av personer utenfor kriminalomsorgen.

Du tenker at kriminalomsorgen kan ha tilstrekkelige ressurser allerede?

Det vet vi altfor lite om. Vi bør snart få greie på det. Ikke bare om hvorvidt det er for lite ressurser, men også om hvorvidt de ressursene vi har er dårlig utnyttet eller om de er skjevfordelt. ●

- Jeg vet at det er mange med meg som ønsker en større mulighet til å kunne variere arbeidsoppgavene innen Kriminalomsorgen, sier fengselsbetjent Oddbjørn Larsen som har hatt vikariat ved Østfold friomsorgskontor

Frode Isachsen, Kriminalomsorgen region øst, har tatt turen til Østfold friomsorgskontor for å ta en prat med fengselsbetjent Oddbjørn Larsen som akkurat har avsluttet et snaut års vikariat som saksbehandler. Vi må jo høre hvordan det har vært for en fengselsbetjent å jobbe i friomsorgen.

Oddbjørn har 17 års fartstid som fengselsbetjent. Det hele startet med aspiranttiden på Berg og Sem. Senere pliktåret på Åna, hvor han også hadde stilling som fritidsleder / idrettskonsulent. Videre Oslo fengsel, Eidsberg fengsel, Moss fengsel, Fredrikstad fengsel og nå etter friomsorgsvikariatet tilbake på Moss fengsel.

- Hvorfor valgte du å søke vikariatet i friomsorgen?

- En litt impulspreget handling. Som fengselsbetjent i turnus har jeg på stille nattevakter tid til å studere Kriminalomsorgens Intranett. Der fant jeg stillingsutlysningen, og opplevde umiddelbart at den virket spennende. Jeg søkte, kom til intervju og fikk etter hvert tilbud om vikariatet.

- Følte du at du var kvalifisert til arbeidet i friomsorgen?

- Dette var jo en annen måte å jobbe på med en annen del av lovverket. Jeg benyttet all ledig tid før jeg begynte til å sette meg grundig inn i straffegjennomføringsloven, særlig de områdene av loven som omhandler friomsorgens ansvarsområde. Men det er jo slik at man kan ikke lese seg til alt, så det var å begynne i "læra". Det gikk litt tregt til å begynne med. Kravet til presisjonsnivået i det skriftlige arbeidet er høy i friomsorgen. Den første person-

undersøkelsen måtte jeg skrive hele 13 ganger før den gikk gjennom nåløyet hos friomsorgsledelsen, men da følte jeg at jeg hadde lært det.

Slik var det til å begynne med, en del frem og tilbake mellom meg og ledelsen, men jeg synes egentlig det gikk relativt smertefritt.

For å kvalitets sikre arbeidet på kontoret blir alle dokumenter gjennomgått av ledelsen før utsendelse. Denne rutinen gjelder for alle saksbehandlere. Etter som jeg høstet erfaringer ble også produktiviteten økt og jeg jobbet etter hvert som saksbehandler på lik linje med de andre på kontoret. Den eneste type saker jeg ikke har hatt, er sikringsdømte, men dette var en ren tilfeldighet, det renner jo ikke inn med slike saker

- Hvordan vil du beskrive

forskjellen mellom det å være fengselsbetjent og det å være saksbehandler i friomsorgen?

- Som fengselsbetjent er man en del av et team som bevisst prøver å opptre ensartet overfor de innsatte. Reglene skal være de samme for alle ansatte og innsatte. Dette gir en åpenhet rundt beslutningsprosessen som jeg synes er betryggende. I friomsorgen opplevde jeg at jeg som saksbehandler har den rollen som teamet på fengslet har. Dette var mer krevende og medførte større individuelt ansvar samtidig som det gav større rom for at saksbehandlerens eget skjønne kunne komme frem, noe som avspeiles i måten saker løses på.

- Er forholdet til klientene annerledes?

- For meg opplevdes omgangsformen mellom ansatte og innsatte/klienter som svært forskjellig. I fengslet har jeg en mye dypere kontakt med den straffedømte enn det som er

mulig i friomsorgen.

Daglige uformelle samtaler og en fleip i ny og ne er med på å gi et inntrykk av et menneske. Man lærer hverandre å kjenne på en annen måte, ikke bare jeg den innsatte men også motsatt. Vi blir det som på godt norsk heter kjent med hverandre, og da ikke bare på et profesjonelt plan, men også på et menneskelig plan.

Dette er ikke mulig i samme grad i friomsorgen. Der er man sammen med klientene i noen avsatte, avtalte timer. Dette gjør at man har mer avstand til klienten. Denne forskjellen erfarte jeg i de tilfeller jeg hadde klienter jeg tidligere hadde forholdt meg til i fengselet. På mange måter kan man si at man i fengselet har en bredere samværsplattform å forholde seg til.

- Hvordan opplevde du samarbeidet med regionadministrasjonen og samarbeidende etater?

- Når det gjelder forholdet til regionen er det stor forskjell mellom det å være fengselsbetjent og det å være saksbehandler i friomsorgen. Det er kanskje ikke naturlig for meg som fengselsbetjent å kontakte en av regionens jurister for å avklare visse regelforhold, dette tas naturlig opp tjenestesvei. Samtidig må jeg innrømme at jeg som fengselsbetjent har hatt lyst til å kontakte regionen (eller tidligere fengselsdistriktet) direkte av og til for rask avklaring/meningsutveksling omkring ulike saker. Som saksbehandler i friomsorgen er det noe helt annet. Det var forventet at jeg benyttet meg av juristene i regionen i enkeltsaker, og i de tilfeller jeg tok kontakt hadde jeg bare gode erfaringer med dette. Dette gjelder også kontakten jeg hadde med andre etater. Samarbeidet har ►

► egentlig gått mye bedre enn det jeg hadde forventninger om. Når jeg ringte og presenterte meg som ansatt i friomsorgen "åpnet alle dører seg". Egentlig burde ikke dette være så rart, vi har jo felles rehabiliteringsmål med klientene.

- *Kunne du tenke deg å fortsette som saksbehandler i friomsorgen?*

- Ja, svært gjerne for en periode, kanskje to tre år til. Men jeg er et teammenneske og vil nok over tid føle arbeidet i friomsorgen som litt ensomt.

- *Tror du dine kolleger i friomsorgen egner seg til å jobbe som fengselsbetjenter.?*

- Ja, så absolutt, men de må selvsagt tilegne seg kunnskap innen de metodene som benyttes i fengslene og det regelverket som gjelder der,

men det tror jeg vil gå bra. Tror faktisk mange ville være mer tjent med jobbbrulling mellom fengsel og friomsorg. Dette gir bredere innsikt i den totale straffegjennomføring og øker den generelle kompetanse. ●

Varetektsprosjektet

Høsten 2002 ble det innledet et samarbeid mellom Kriminalomsorgens Internasjonale Fengsels-samarbeid og Østersjørådets Kommissær, Helle Degn om bruken av varetektsinstituttet i Østersjøregionen. Prosjektet ble gitt tittelen "Pre-trial Detention in the Baltic Sea Region."

Av rådgiver Heidi Bottolfs, Kriminalomsorgsavdelingen

Samarbeidet berodde på anerkjennelsen av at samtlige medlemsland i Østersjørådet (de nordiske og baltiske land, Tyskland, Polen og Russland) er kritisert for sin varetektspraksis. Europarådets Torturkomité har påpekt en rekke mangler og brudd på internasjonale konvensjoner i alle landene rundt Østersjøen. Kritikken gjelder varierende forhold, fra bruken av isolasjon i Skandinavia, til overbefolkning og slette helseforhold i russiske og baltiske varetektsanstalter.

Hovedformålet med samarbeidet var å bistå i den praktiske implementeringen av internasjonale normer og standarder på området, i tett samarbeid med Europarådets Ekspertgruppe for Varetekt (Council of Europe Committee of Experts on Remand in Custody) som utarbeider nye anbefalinger for varetekt (Recommendations 80 (11)). Kort sagt, hvordan skal menneske-rettigheter utføres i praksis?

Prosjektet pågår ennå. Imidlertid er sekretariatet for prosjektet flyttet fra Kommissærens Kontor

som ble nedlagt 31.12.03 til Kriminalomsorgens Internasjonale Fengsels-samarbeid.

Prosjektets ulike faser

Første ledd i prosjektet var å identifisere instrument og praksis i arbeidet med varetekt i vår region. Hvilke internasjonale standarder gjelder for varetekt, og hvordan blir disse implementert i regionen? Sekretariatet til Østersjørådets Kommissær fikk mandat til å samle informasjon på dette feltet og laget på den bakgrunn undersøkelsen "Pre-Trial Detention in the Baltic Sea Area"

Undersøkelsen inneholder landkapitler med informasjon om retningslinjer for vedtak og bruk av varetekt, rettigheter til varetektsinnsatte, regime og forhold, alternativer til varetekt, samt særlige problemer slik skissert av Europarådets Torturkomité. I tillegg inneholder undersøkelsen referanser til gjeldende internasjonale normer og standarder, sammenliknende statistikk og eksempler fra ulike prosjekt med formål å bedre forholdene for varetektsinnsatte og redusere bruken av varetekt.

2 – 5 februar 2003 avholdt vi et

seminar i **Pushkin/St. Petersburg**. Seminaret utgjorde prosjektets andre ledd og har vært et viktig instrument i det videre samarbeidet. Seminaret munnet nemlig ut i ett sett med anbefalinger, de såkalte Pushkin recommendations. Anbefalingene består av tre kapitler. Første del omhandler rettigheter ved varetekt. Andre del tar for seg mekanismer for å ha en tett dialog i regionen om bruken av varetekt. Der ble det bl.a. anbefalt å opprette en elektronisk databank og institusjonalisere fagdialogen i regionen om varetekt. Anbefalingenes siste del tar for seg etableringen av en tverrfaglig og interdisiplinær arbeidsgruppe som kan følge opp anbefalingene.

Som et tredje ledd i samarbeidet ble den **elektroniske referansebanken** om varetektspraksis i Østersjøområdet etablert 15 juli 2002. Referansebanken skulle inneholde aktuell informasjon om varetekt generelt og om samarbeidsprosjektet "Pre-trial Detention in the Baltic Sea Area" spesielt. Referansebanken skal være tilgjengelig på russisk og engelsk. Referansebanken ble administrert av Østersjørådets Kommissær. Da hennes kontor ble stengt 31.12.03 ble tilhørende server hvor referansebanken hadde vært lokalisert også stengt. I en overgangsperiode kan man finne utdrag av referansebanken på hjemmesiden til Østersjørådets Sekretariat ([\[r.org/seminars/pre-trial_detention/default.htm\]\(http://www.cbss-commissione-r.org/seminars/pre-trial_detention/default.htm\)\). En oppdatert versjon vil snart bli etablert. Man kan da finne en link under Justisdepartementets hjemmesider på ODIN \(<http://www.odin.dep.no/jd/>\).](http://www.cbss-commissione-</p></div><div data-bbox=)

Det foreløpig siste initiativet i prosjektet er en **Working Group on Pre-Trial Detention in the Baltic Sea Area**. Gruppen består av representanter fra Norge, Sverige, Danmark, Finland, Russland, Latvia, Litauen og U.K. De samme personene dekket over flere tilstøtende fagfelt som påtalemyndighetene, fengselsvesenet, politiet, akademia og internasjonale organisasjoner. I løpet av det første møtet ble det bestemt at gruppen skal eksisterer ut 2005. Gruppen møttes to ganger i 2003, 13 juni i København og 14-15 november i Riga. Et nytt møte vil finne sted i Vilnius i april 2004.

Gruppens overordnede formål er å bistå i å finne praktiske løsninger for å implementere varetektsinstituttet slik skissert i Pushkin-anbefalingene og andre internasjonale normer og standarder. I 2003 fokuserte gruppen på å utarbeide en undervisningsmodul for stab i varetektsinstitusjoner. Det er ventet at denne blir ferdigstilt i løpet av våren 2004. Videre ønsker gruppen å arrangere et pilotkurs med senior management i Vologda høsten 2004. ●

AKAN-konferanse Kriminalomsorgen Region NORD

ved AKAN-kontakt Eldar Hernes, Trondheim fengsel og Heidi Slapø, HVO Trondheim fengsel.

Regionledelsen representert ved Cato Frantzen var meget delaktige i den økonomiske delen av konferansen, og åpnet med å legge frem sine forventninger. De ønsker nye og oppdaterte retningslinjer for hele regionen, inklusive friomsorgen. Nordre fengselsdistrikt, som det het for 10 år siden, arrangerte en liknende konferanse. Retningslinjene som da ble utarbeidet er lite kjent.

Eldar Hernes sto frem med sin historie og ga oss et bilde på alkoholikeren. På en åpen og klar måte fortalte han om de vanskelige årene og sitt glødende engasjement for AKAN-arbeid. Å bli møtt med "Velkommen til en ny dag i ditt liv" når han slår på mobil'n betyr mye for han.

Bedriftshelsetjenesten ved nytilsatt leder Hilde Johansson, har lite erfaring med AKAN-saker så langt. Hun var opptatt av å ikke være moraliserende. Mange føler at deres forhold til alkohol er en privatsak, og ønsker ikke å få spørsmål om det.

AKAN-sekretariatet var repre-

Birger Andreas Myrstad

sentert ved Ingvild Sundrønning. Hun gledet seg over konferansen og at den sammenfalt med AKANs 40 års jubileum. Hun fortalte om endringer i forhold til rus på arbeidsplassen. Tidligere inntok enkelte rusmidler på arbeidsplassen, men nå møter flere beruset. Ingvild snakket varmt om den "nødvendige samtalen" hvor man gir uttrykk for egne observasjoner og ting en reagerer på, som meget verdifullt.

Michael Setsaas, psykiater, holdt et innlegg om faresignaler og kriser som kan fremkalle rusproblemer. Han sier rus-

problemet er stort og at hver 3. sykehusseng er opptatt grunnet rusrelaterte forhold, enten direkte eller indirekte. Interesserte kan lese mer fra hans innlegg på www.setsaas.com

Birger Andreas Myrstad som er HMS-rådgiver i politiet, snakket om påkjenninger vi blir utsatt for i jobben. Vi må tenke forebyggende og å ha en beredskap klar når noe skjer. Hans definisjon av HMS er: Vær etterpåklok på forhånd! John Wayne-syndromet står for fall, og kommunikasjon og etikk er stikkord i alle ledd. Politiet er godt fornøyd med kollega-støtteordningen.

Enhetene i regionen fikk anledning til å fortelle litt om AKAN-arbeidet lokalt. Mens friomsorgen i Sør-Trøndelag (som det eneste friomsorgskontoret representert) og Verdal fengsel hadde AKAN-kontakter og noe erfaring, var representantene fra Mosjøen, Bodø og Tromsø lite kjent med AKAN. Oppsummeringen viste at konferansen var nyttig og behovet stort.

Ingvild Sundrønning

Nye retningslinjer vil komme til neste år og sendes ut på høring. Inger Stene, som var regionledelsens representant den siste dagen, mente, som flere andre, at et Regionalt AMU vil være den beste måten å sikre AKAN-arbeidet i regionen videre. Dette spørsmålet får vi få svar på når rapporten om Organisering av vernetjenesten i kriminalomsorgen eventuelt blir vedtatt.

TAKK ELДАР fra 20 deltakere (verneombud, AKAN-kontakter m.fl.) for at du ville dele noen av dine problemer med oss og for at du så ettertrykkelig har satt AKAN på dagsorden. ●

Fra venstre: Eldar Hernes, Cato I. Frantzen, Ingvild Sundrønning, Inger Degerstrøm Celius og Yngvar Hansen.

Heidi Slapø, Stein Olav Erlandsen, Arne Vigen, Torgeir Berg, Anne Grethe Erikstad

Spille- og musikkglede ved konsert for innsatte og gjester i Oslo fengsel

Musikk i fengsel og frihet

Tekst og foto:

Grethe R. Fodstad

- Jeg brenner for å få i stand tilbud under prosjektet Musikk i fengsel på alle soningssteder, sa Venja Ruud Nilsen som i 12 år har vært en trygg og inspirerende musikk lærer tilknyttet Grønland Voksenopplærings-senter.

Prosjektet "Musikk i fengsel og frihet" består av tre trinn: 1. Oppstart i fengselet, 2. Fortsette ute med samme leder, 3. Du organiserer spillingen din selv. Prosjektet startet i 1991 ved Bredtveit fengsel og sikringsanstalt ved at de innsatte fikk tilbud om å spille ulike instrumenter. I dag gjennomfører Bredtveit alle trinnene. (Vi minner også om revyene av selvskreivet materiale som Bredtveitjengen har fremført de siste to årene).

Velfortjent hyllest til musikk lærer Venja Ruud Nilsen til høyre fra leder av skoleavd. i Oslo fengsel

Oslo fengsel startet dette tilbudet for vel ett år siden og er nå så vidt i gang med trinn 2. Prosjektet driftes av GVO som står for skoletilbudet til de innsatte i Oslo fengsel og på Bredtveit fengsel forvarings- og sikringsanstalt. Faglig er

tilbudet forankret i grunnkurset musikk, dans og drama i videregående skole.

Sammen med dramalærer Elin Bart hadde Venja Ruud Nilsen tilrettelagt for en intens musikk-

opplevelse i festsalen i Oslo fengsel rett før jul. Innsatte fra den anstalten og jenter fra trinn 2 ettervernet, fremførte egenprodusert musikk. En musikkvideo fikk vi også se. Det var stor stemning under og glede etter

konserten i Oslo fengsel. Her fikk vi tilhørere sannelig en utvidet forståelse av hva skoletilbud til innsatte kan være og kan gjøre for elevene, og ikke minst hva elevene selv har i seg av muligheter. ●

Innsatte på og foran scenen hadde en flott opplevelse

De opptredende mottok stor applaus fra fullsatt festsal i Oslo fengsel

Verdal fengsel 30 år

Lørdag 6. desember feiret Verdal fengsel 30 år som arbeidskoloni/fengsel. Fengselsleder Ole A. Nakstad sendte inn festprologen skrevet på trønderdialekt av verksbetjent Aksel Arne Hembre som vi har klippet mye fra:

Deinn rette datoen, for feiringa skoill ha verri 16. november, for da stillt første fangen te soning ved Verdal Arbeidskoloni. For 30 år sea. Ka e det så vi ska feir? Vi konstatere at det e nåkkå over 150 år sea vi fikk de første anstaltan spesielt berægna på fengsling her i landet, anstalta som ettekvart vart administrert av et eget fengselsvesen. Verdal Fengsels historie begynne deinn gang da soningskøen, spesielt for korttidssoneran blitt så stor at det va nødvendig med tiltak. Fyllkjøeran i Trøndelag mått reis lange veia for å son straffa si, nån så langt som neppå Jæren, så det va åpenbart at området ha behov for en såkailt åpen anstalt. Som ein tå fleir lignandes leira vart sivilforsvarsleiren på Ørmelen i Værddarn værd. Ettikvart kjeinnt på folkemunne som "Pallen", "Costa del palle" eiller aninner meir eller minner oppfinnsomme navn, gjærn ætti soningsinnholdet som stort sett va å spiker lastepailla. Det offisielle navnet vart Verdal Arbeidskoloni. Eitt poeng i forbindels me etableringa va ein uttrykt skepsis i lokalmiljøet te ei fængselsetablering, fyll å spetakkel vart forveinta. I dag kainn vi trøgt sei at deinn skepsisen va ugroinna. Fængslet hi heiller bidratt positivt på fleire vis i nærmiljøet.

I 1973 kom bevilgningan te etablering, 15 stillinga og drift. Og Rolf Stokke vart tilsatt som arbeidskoloniens første inspektør. 5 stillinga vart ganske raskt besatt, og tå dæm så e'n Kjell Løvhaug no deinn einast som e igjæn i aktiv tjeneste. Ættikvart vart arbeidsstokken økt te 15, all benævnt som midlertidige. Det herre va itj ment å var. Men i dag e talet 23, faste stillinga. Oppstarten va nok itj problemfri, en etableringsfase e gjærnast itj det. Og det at sivilforsvaret fræmdeles eidde og holdt til i leiren gjorde fængselstjenestemennern te leilæninga, me mang begreinsinga i aktivitet og råderett. For eksempel mått fængseldriften stenges heile 8 gonga når sivilforsvaret trøngt leiren for sæ sjøl. To gonga vart heile virksomheta inkludert fangan flytta til Rinnleiret militærleir, de ainner gangan vart leiren tømt for innsatte og tjenesteminneran beordret til Ullersmo Landsfængsel, som det hette før. Først i juli 1995 opphørd sivilforsvarets eierskap så arbeidskolonien vart herra i eget hus. Av ainna begivenheter som skal nevnes er opprettelsen av en

kvinneavdeling i mai 1997, nå som ætti de flestes meining hi hatt ein positiv innvirkning på miljøet i leiren. Kanskje vart nån motforestillinga gjort te skamme også her? I 1988 overtok Verdal Kommune ansvaret for hestetilbudet til de innsatte. Med fast sykepleier og tilsynslege vart fra da dein sia godt ivarett. I forbinnele me omorganiseringa av etaten i 2001 vart Verdal Arbeidskoloni omdept te Verdal fængsel. Det foregikk uten videre sermoni, som æ huske det. Men ka e det meir vi feire? Meir einn nån årstall? Jo, vi feire at snart hi 18 500 fanga sona straffa si ved anstalten. Det vil sei over ein halv million såkailte fangedøgnet! Vi kainn feir at de her fangan igjæn har snekra omtreint to og einhalvmillion pailla. Vi kainn feir at dæm hi forbrukt 30 000 kilometer tremateriala. Og over 600 tonn me spiker. Vi kainn feir at vi hi servert fangan over 600 tonn me matvara. Sammenfallet her mellom mengde spiker og mat trur æ e tilfeldig? Vi kainn feir at leirn på Ørmelen

hi betydd og fortsatt betyr sikker inntekt og gode skatte-krona, itj bærre åt Verdal men å åt kommunan omkring. Vi kainn feir at sjøl om budsjætte bi ein lei tendens te å bli skrypar og skrypar, så får vi fræmdeles lov te å fortsætt. Vi ska feir at det bærre hi gått me en 4-5 fengra, nå som e alvorlig nok i sæ sjøl for deinn det gjeld. Men stør å alvorligere arbeidsuheill hi vi klard å unngå. Bank i bordet! Ja alt det herre kainn og ska feiras, alt anstalten hi oppnådd og utført i løpe tå 30 år, her representert ve nån næsten heilt pålidelige tall. Men vel så viktig å feir, ja det viktigaste vi feire i dag e det vi oppnår i det daglige, det som det itj e så lett å mål ut i kroner eiller meter. Vi ska feir at anstalten i aille år hi greidd å skap eitt miljø for fangebehandling kor respekt å omgjængelighet e godt forent med disiplin og orden. Vi ska feir at fengselet betyr ein god og trygg arbeidsplass kor vi lære å sætt pris på kvartainner. Vi ska feir det gode arbeidsmiljøet. Nån brainna hi det vel verri i rosenes leir, men kainn nån

De som har vært ansatt ved Verdal fængsel fra dag én, fra venstre Kåre Lie, Harald Lien, Henry Brøndbø, Raymond Hardt og Kjell Løvhaug. Ikkje tilstede: Per Melgård

Dagens ansatte sammen med direktør Ashbjørn Roald ved regionadministrasjonen nr to fra høyre. Fængselsleder Ole Nakstad står til venstre i første rekke. Verksbetjent på kjøkkenet, Aksel Arne Hembre, som laget prologen, står helt til høyre i bakerste rad.

arbeidsplass sei sæ fri for det? At det gnaure litt her å der eingong i blainnt, det tyde bærre på ein levvanes organisasjon me levvanes folk. Vi ska feir at 6 tå de opprinnelege 15 fræmdeles e på plass. Æ synes det sei my om arbeidsmiljøe vårres. Vi ska feir at vi hi det beste fængselskostholdet i landet, nå vi aill veit hi enorm betydning. Vi ska feir verksteddriften. Tolmodigheita og pedagogikken dæm framvise når dæm ska ler opp ein ny mainn på maskina for n'te gang. Deinn her vækka! Vi ska feir deinn kreativiteten som no kjæm tesyne når vi no prøve å finn fleire produkt for tilvirkning. Nå ainna einn pailla? Vi ska feir betjentan vårres, og deres kloke bruk tå medmeneskelighet og humør når den nye fangen kjæm med skuldran oppunder øran. Deres bruk av erfaring og menneskekunnskap til å se og hindre tilløp te ulov-

ligheter og farlige situasjoner. Det e det som e begrepet dynamisk fængselsikkerhet i sin essens. Vi ska feir den store arbeidsinnsatsen som ledelse, administrasjon og vedlikehold gjør. Innafer stadig strammer ramma så øke oppgavemengden. Med ro og fornuft, med spøk og alvor. Vi ska feir vikaran vårres. Uten dærn så ha det verri færre ansikta å sett her i dag. Dæm e på plass på Verdalen i dag og heill hjula i gang, sånn at vi kainn kos oss her. Og det e itj te å unnerslå; vi e mang no som befinn oss i reparasjonsalderen dæm kaille, så det vil nok, sjølom vi itj like å tænk på det, bli god bruk for vikaran i framtida å. Så dæm må vi ta godt vare på. Derfor ska vi feir aille sin evne te at maskineriet Verdal fængsel roille velsmurt videre under Ole Nakstads gode ledelse, inn i nye 30 år -pluss. Mang e dæm som innvirke på kvardagen vårres, som vi avheng

tå, som mang ein gong plages med oss, som vi plages me dæm? Administrasjonen for fængsel og friomsorg, Kriminalomsorgen region nord, e plassert i Trondheim, å dæm e vårres nærmeste overordna instans. Længer oinna, heldigvis(?), i Oslo, finn vi neste nivå som e Kriminalomsorgens Sentrale Forvaltning. Det som tidligere hette Fængselsstyret. KSF e overbygningen åt aill fængselsregionan i landet. Og e en avdeling i Justisdepartementet, som kjent bestyrt tå statsråd Odd Einar Dørum. Som forresten besøkt Verdal Fængsel no i høst, sammen med regiondirektøren.

Eillers innafer såmmå etaten finn vi Kriminalomsorg i frihet (KIF) sin avdeling i Steinkjer. Der finn vi å KIF-skolen som fængslet har eit godt samarbeide med. Å derifrå kjæm miljøterapeuten vårres, som te stor nytte bruke en del tå tia si hos oss.

KRUS må vi nævn. Kriminalomsorgens Utdanningsssenter i Oslo. Som aille ansatte hi eit forhold te tå gamlar eiller nyar dato, men som e ein ressurs som vi dessverre på grunn tå avstand, tid og lite pæng itj får benytta oss tå i dein grad vi skoill ønsk. Men det herre va bærre ein del tå bildet, det herre va samarbeidspartneran vårres innafer etaten. Vi hi fleir, tå det slaget vi gjærn kalle eksterne tjenester. Først og fremst firmaet Aven a/s. Som heilt sia starten hi hjølpa oss å sysselsett fangan me det dækk veit.

Videre så hi vi nettopp starta eit samarbeide med Røde Kors sin visitortjeneste.

Vi hi i en årrekke hatt besøk tå Stjørdal Misjonskirke, som arrangerer populære møta for de innsatte med kaffe og kaker. Vi samarbeide lokalt med jeger og fiskeforeningen, og Folkeopplysningsforbundet, om diverse kursopplegg for fangan. Einda så pussig det kainn høras ut så samarbeide vi med Statens Utdanningskontor i Hordaland, om lån tå datautstyr som de fangan som e i eit utdanningsløp, for eksempel ved KIFskolen, kainn bruk.

Å for å vis at ainner lægg merke te det arbeide som bli gjort, så kain æ fortæl at æresprisen "Kunnskapens tre" i Nord-Trøndelag for året 2002 vart tildelt Verdal fængsel. For innsats i forhold til voksenopplæring, kompetanseutvikling og folkeopplysning. Litt skrytåt, litte karåt må vi da ha aill groinn te å vârrå på ein dag som i dag. Så love vi å vârrå fornuftige og ydmyke igjæn i mârrå. Ei heller ska vi gløm å takk dem som frå utsia tå garn e med på gjørrå det herre mulig, næmlig arbeidsgiveran, kanskje i litt vid forstand? Samarbeidspartneran og sist men itj minst; familian vårres. ●

Den første landsomfattende levekårsundersøkelsen av innsatte

Den første landsomfattende levekårsundersøkelsen av innsatte i norske fengsler ble offentliggjort 18.februar 2004. Undersøkelsen "Levekår blant innsatte" er utført av Forskningsstiftelsen FAFO på oppdrag fra Justisdepartementet og Sosial- og helsedirektoratet. Undersøkelsen baserer seg på et representativt utvalg av mannlige og kvinnelige domssonere fra nesten samtlige av landets fengsler.

Av rådgiver Anne Dahl,
Kriminalomsorgsavdelingen

FAFO-forskerne Christine Friestad og Inger Lise Skog Hansen har i undersøkelsen benyttet Statistisk Sentralbyrå's levekårs-komponenter og resultater fra befolkningen for øvrig som sammenlikningsgrunnlag. Resultatene sammenlikens også med den svenske levekårsundersøkelsen av Nilsson og Tham "Fångars levnadsförhållanden" (1999) og Torbjørn Skardhamars undersøkelse fra fengslene i Østlandsområdet "Levekår og livssituasjon blant innsatte i norske fengsler" (2002). Rapporten dokumenterer at et betydelig antall innsatte har omfattende stoffproblemer, psykiske lidelser, lav utdanning, svak tilknytning til arbeidsmarkedet, er bostedsløse og har hatt betydelige oppvekstproblemer.

Stoffmisbruk

Om lag 60 % av norske innsatte har et narkotikaproblem. De fleste av disse brukte narkotika daglig i måneden før innsettelse. Hovedtyngden brukte opiat og sentralstimulerende midler som inngikk i et omfattende blandingsmisbruk. Jo yngre rusmisbruk de har, jo større helseproblemer, familieproblemer og økonomiske vansker har de. 7 av 10 opiatmis-

brukere har en kronisk sykdom og mange har psykiske lidelser. Et flertall av "gjengangerne" er stoffmisbrukere. Kvinnene debuterte tidligere enn menn og er mer rusbelastet.

Helse

Generelt om helse

Om lag halvparten av de innsatte har en kronisk sykdom som har innvirkning på hverdagen. De viktigste problemområdene er muskel- og skjelettplager, lever-sykdommer, psykiske lidelser og astma- og allergiplager. Samtidig oppgir den andre halvparten av de innsatte at de har god, meget god eller utmerket helse. Om lag 40 % oppgir til og med at de har bedre helsesituasjon enn for ett år siden. Det kan tyde på at fengselsoppholdet for noen virker positivt inn på den generelle helsesituasjonen.

Spesielt om psykiske lidelser

Andelen psykiske plager blant mannlige innsatte er 3 ganger så høy som i befolkningen generelt. Andelen blant kvinnelige innsatte er 4 ganger så høy som i "normal-befolkningen".

På følgende områder rapporterte dobbelt så mange innsatte om symptomer og plager de siste 3 månedene sammenliknet med befolkningen ellers: 36 %

av innsatte hadde vært nedstemt eller deprimert, 31 % hadde hatt konsentrasjonsvansker, 27 % hadde vært irritabel eller aggressiv og 17 % hadde opplevd angst eller fobier.

1 av 4 menn ble vurdert hyperaktive som barn, men svært få har fått medikamenter for dette. (Lav andel hyperaktive blant kvinnene).

3 av 10 innsatte har psykiske problemer som de ønsker (poliklinisk) behandling for under soningen. Disse har også sterkt symptomtrykk. De fleste av dem (80 %) har bedt om behandling i fengselet, men bare halvparten av disse har fått dette. Det er ingen forskjell i symptomtrykk mellom de som får og de som ikke får behandling i fengselet. De som soner atskilt fra fellesskapet har størst symptomtrykk.

Rapporten tyder på at fengselsoppholdet forverrer den psykiske helsen for noen, mens andre opplever å få bedre psykisk helse under fengselsoppholdet sammenliknet med før innsettelse.

Opplæring

4 av 10 innsatte har ungdomsskolen som lengst fullførte utdanning, mens dette gjelder færre enn 1 av 10 i befolkningsutvalget. Svært få innsatte har utdanning utover videregående skole. 22 % oppgir å ha lese- og skrivevansker.

Arbeid og økonomi

Innsatte har generelt en svak tilknytning til arbeidsmarkedet. Bare 3 av 10 var i arbeid før fengslingen. Ved siden av arbeidsinntekt var sosialhjelp og kriminalitet hovedinntektskilden. 4 av 10 innsatte befinner seg under fattigdomsgrensen. Et stort flertall har gjeld, mange av

dem på grunn av idømte bøter og erstatning.

Bolig

En tredjedel av innsatte er bostedsløse, dvs. at de har verken eid eller leid bolig.

Oppvekstproblemer

30 % av innsatte hadde vært i kontakt med barnevernet før de fylte 16 år.

28 % har i oppveksten opplevd at et familiemedlem har blitt fengslet.

Denne gruppen har de dårligste levekårene som voksne.

Barn

Over halvparten av utvalget har barn. Et flertall har kontakt med barna ukentlig eller oftere under fengslingen.

Opphopning av levekårsproblemer

Et viktig poeng i undersøkelsen er opphopningen av levekårsproblemer hos innsatte. Rapporten peker på at det er en klar sammenheng mellom oppvekstproblemer, rusmisbruk og dårlige levekår som voksen. Jo flere problemer innsatte har opplevd i oppveksten, desto dårligere levekår har de som voksne, på områder som helse, utdanning og sysselsetting. Jo flere tidligere fengslinger de har opplevd, jo flere levekårsproblemer har de. Rapporten konkluderer med at en vellykket reintegrering i samfunnet ikke kan sikres via enkelttiltak, men må ta utgangspunkt i en helhetlig forståelse av innsattes problematikk og møtes med omfattende og sammensatte tiltak.

Justisdepartementet vil følge opp rapporten og blant annet iverksette tiltak for å styrke forvaltningssamarbeidet. Dette kommer vi tilbake til. ●

60-årsjubilant med 40 år på Bredtveit

- Du burde kontakte rådgiveren vår, tipset Niels Peter Broch, leder ved skoleavdelingen på Bredtveit fengsel, forvarings- og sikringsanstalt Aktuells redaktør: 2. februar fyller rådgiver Liv Knarvik Svendsen her ved skoleavdelingen 60 år:

- Jeg er rådgiver og jeg underviser i samfunnslære, matlaging – det som tidligere het botrening - og religion. Som rådgiver har jeg samtaler med jentene når de kommer inn og hjelper til med å legge planer for tiden her. Når de er på vei ut er jeg med på å legge planer for overgangen og tiden etterpå. Når de dessverre har havnet i fengsel må vi prøve å bidra til å gi dem en ny start. De får nå anledning til å se på egen situasjon og

definere hva de ønsker for et annet liv, forteller Liv Knarvik Svendsen. - Før var alkohol det største problemet, men med 70-åra kom stoffproblemet og det var ingen tilbud ute. Nå er det blitt bedre med botilbud og annen oppfølging ute. Under soningen her på Bredtveit bor jentene sammen i enheter på ni personer. De får en viktig nærhet, er ikke alene. Når de kommer ut står mange helt alene uten nettverk. Det klarer de ikke. Derfor prøver vi å lage ansvarsgrupper rundt dem som fortsetter etter løslatelsen. Her er for eksempel psykiatrisk ungdomsteam, kriminalomsorgen, foreldre, sosialkontor, Aetat og LES (Livet etter soning) med, sier Liv Knarvik Svendsen.

- Det kunne være ønskelig med bofellesskap som en overgangsfase etter løslatelsen. Nå har heldigvis rusmildeletaten ved KROKUS tre slike steder, men vi trenger flere. For eksempel kollektiver hvor fem jenter kan bo sammen, jobbe, gå på skole, komme seg videre, ikke tilbake til rusmiljøer, forteller hun ivrig. – Mitt arbeid på Bredtveit startet for 40 år siden, det vil si i 1964. Jeg var med i en kvinnelig studentgruppe som ønsket å

lage fritidstilbud for de innsatte på Bredtveit; det var ikke fritids-tilbud her den gang. Etter ett år var det bare meg igjen i gruppen. Jeg var på Bredtveit samtidig som jeg fullførte lærerutdanningen og senere arbeidet i skole ute. Dette holdt jeg på med til 1975, da opprettet Oslo kommune Grønland voksenopplæringscenter med ansvar for undervisning til innsatte og nylig løslatte i Oslo-området.

Jeg ble jeg ansatt som lærer der med tjenestested på Bredtveit. Jeg fikk beskjed om å begynne undervisningen etter middag, det vil si klokken 12.30 – ingen trodde at jentene ville stå opp før middag. Slik ble det bare det første året. Etter det begynte vi klokken 9. Nå er det undervisning 8.30 til 14.45, forteller hun vennlig og tydelig.

- Det har vært en enorm utvikling på disse årene, fra en forankring i løsgjengerloven hvor de alkoholisererte kvinnene kunne få opptil 3 års dom. Fra 72/73 kom hasjbruk i parker, nå har de fleste her dommer i tilknytning til narko. I 1990 fikk skolen ved Bredtveit et eget bygg sammen med helseavdeling og bibliotek utenfor selve fengselsbygningen. Det betyr mye at jentene konkret forflytter seg til en annen arena. Vi har ca seks elever i klassen, ofte er 15 - 20 av de 45 jentene ved Bredtveit elever ved skolen. Noen deltar i alle fagene, andre i enkelte fag og så kan de i tillegg være ved arbeidsdriften deler av dagen. Vi samarbeider nært med A-etat. Dermed kan vi få til praksisperioder ute og hente inn spesielle lærerkrefter hit. Fordi vi har kunnet kombinere praksis og undervisning inne og ute har de domfelte kunnet få utdanning som kokk, sykepleier, lærer, landbruksutdannelse og universitetsfag. Basis for skoletilbudet ved Bredtveit er grunnskole og allmennfag.

Det er kjempespennende å jobbe her, men innimellom er det deprimerende. Mange som har vært her er senere dødd av overdoser. Vi ser at det bare på de siste fem årene er blitt et mye tøffere miljø ute. Det er stor sykkelighet blant jentene her. Noen har gått på stoff i 20 år og er nedkjørte når de kommer hit. Mange er interessert i å bruke tida inne til å lære noe. De har juhodet på rett plass. Ca 70 % av de narkomane på Bredtveit har vært utsatt for incest eller overgrep, mente en tidligere psykiater som arbeidet her.

Tidene har forandret seg veldig, for tyve år siden kunne jeg ta med én alene på teater, jeg har også hatt med én på ferie. Nå får de ikke forlate anstalten uten permisjon. Enkelte av jentene som har vært her, har jeg fremdeles kontakt med, forteller Liv Knarvik Svendsen, en av kriminalomsorgens helt nødvendige, men alt for ofte "skjulte" støttespillere. ●

IA-prisen for Oslo 2003 til Bredtveit fengsel

Bredtveit fengsel, forvarings- og sikringsanstalt fikk Oslo-prisen for godt arbeid med Inkluderende arbeidsliv avtalen. Prisen blir utdelt en gang årlig i hvert fylke og Bredtveit fikk prisen for 2003 i konkurranse med 500 bedrifter i Oslo. Prisen består av en benk, "Dialogbenken", som skal symbolisere at partene og vernetjenesten ved bedriften samarbeider godt om et mer inkluderende arbeidsliv.

Av inspektør Knut Ellstrøm, Bredtveit

- Dette er en stor ære og gir inspirasjon til videre arbeid for et bedre arbeidsmiljø mente direktør Dan Strømme etter utdelingen. Leder for Arbeidslivssenteret i Oslo, Geir Hjelle, la vekt på 10 forhold i arbeidet på Bredtveit som har ført frem til prisen:

1. Har vært selvgående i IA-arbeidet uten fokus på økonomiske virkemidler.
2. Har bygget på solid HMS-plattform og systematisk arbeid med høy kvalitet i samarbeid med BHT.
3. Har brukt dialog mellom partene som hovedfundament i IA-arbeidet.
4. Har praktisert "mer inkluderende ledelse" med bred involvering i prosessene og langsiktig tekning.
5. Har solid forankring i ledelsen, tillitsapparatet, vernetjenesten og medarbeiderne.
6. Har vektlagt informasjon og funnet kreative løsninger i gjennomføringene.
7. Gjennomfører lederopplæ-

Påskriften på dialogbenken gir inspirasjon til videre arbeid med IA-avtalen.

Partene i IA-avtalen og seniormedarbeider og fengselsførstebetjent Eva Schmidt ved dialogbenken.

- ring for ledere med personalsvar.
8. Har etablert faglig veiledning.
9. Har lyktes i å kombinere systemarbeide med skreddersydde individuelløsninger.
10. Har hatt helhetsfokus og resultater på alle 3 delmål: Har allerede oppnådd 20% reduksjon i sykefraværet, har tilrettelagt for personer med redusert funksjonsevne, har tilrettelagt for seniormedarbeidere.

I takketalen etter overrekkelsen fokuserte direktøren på det konstruktive samarbeidet

mellom personalledelsen, de tillitsvalgte og vernetjenesten. Han trakk også frem at hjelp, innspill og rådgivning fra Arbeidslivssenterets rådgiver Veslemøy Bråthen Braastad hadde bidratt til resultatene som er oppnådd. På Bredtveit er man opptatt av at godt arbeidsmiljø også fører til godt faglig arbeid og et godt soningsmiljø for de innsatte. Er de ansatte fornøyd, smitter dette også over på arbeidet som utføres med de innsatte. Det ble også påpekt at det fortsatt er nok å gripe fatt i før Bredtveit kan si seg helt fornøyd med arbeidsmiljøet. ●

Partene i IA-avtalen og seniormedarbeider og fengselsførstebetjent Eva Schmidt ved dialogbenken.

Fra venstre personalinspektør Knut Ellstrøm, KY-leder, hovedverneombud Jorunn Fåhle, leder for arbeidslivssenteret i Oslo Geir Hjelle, NFF-leder Øistein Øhring og direktør Dan Strømme.